

P E T Ó F I.

Dr. Pap Károly egy. nyilván. r. tanár úr előadásai
alapján készítette Giday Endre tanárjelölt.

Kiadja a Bölcsészethallgatók "Árpád" Bajtársi Egyesülete.

Debrecen, 1937.⁽²⁾

E 124/7

Petőfiről szólva egy Arany idézettel kell kezdeni a mondani-
alónkat: Petőfi nemcsak a magyar nemzet, de az egész világ legjelentőke-
sebb költői közé tartozik. Petőfi tüneményesen jelent meg, de elismerése
nem ment könnyen. Kevéssel halála után az a barátja, akit nagyon szere-
lített, Tompa, isteninek, divusnak nevezte. Mikor jöttek a róla szóló bírál-
atok, Eötvösé, Erdélyié, Gyulaié, Salamon Ferencé, ezek még annyit mertek
mondani róla, hogy a legnagyobb magyar költők egyike. Ebben az időben leg-
kedvesebb barátja, Arany János tanította róla /egy német egyetemi tanár is/
hogy Petőfi a világ legnagyobb költői közé tartozik. A kongeniális lélek
megérezte, hogy Petőfi rendkívüli egyéniség és az egész világ irredalmá-
/Petőfi is megérezte Arany rendkívüliségét, de megjegyezte azért róla: nem
félek/.

Arany a nagy lélekbuvár és esztetikus hirdette Petőfi nagyságát,
de vallotta egy francia is: Saint-René Taillan diier montpellier-i egyetemi
tanár. Hermann Grimm mondta, hogy Homeros, Goethe, Shakespeare, Mistral és
Petőfi jelennek meg neki úgy, mint valódi génuszok. Ez a megállapítás
annál súlyosabb, mivel ő gyenge latin fordításokból ismerte Petőfit.

Petőfit az egész világ ünnepelte velünk 1923-ban és elismerte
nagy szellemét.

Petőfi jelleme.

Petőfi Sándor minden ízében lírai költő, úgyhogy az ő egész
világát belevitte költészetébe. Nemcsak dalaiból, melyek a lírai megnyilat-
kozás legteljesebb kifejezői, hanem az epikájából is ki lehet az ő egyéni
lelkét mutatni; egész valója tűnik ki uti rajzaiból. Költészetének főforrása
hogy nála a költő és ember egy. Élete szinte minden vonatkozásban költői.

A líra a legszubjektívebb műfaj. Az ilyen lélek alkata különösen
érdekel bennünket, mely egészen más, mint a köznapi emberé. Goethe szerint
volteképen minden lírai költemény alkalmi költemény. Ez az axióma egyetlen
költőre sem illik, mint Petőfire. Lelke rendkívül érzékeny volt. Elég volt
hogy dal faladjon belőle. Hasonlíthatjuk egy hárfához, mely egy kéz érintés-
re hangot ad, vagy egy szeizmográfhoz. Soha semmi iránt nem tud közömbös len-
ni, vagy rokon, vagy ellenérzések között hányódik. A közülötte játszó jelen-
ség, mint valami csodás költői hangulatba tudja felemelni. Amit ő megénekel,
mindnyájunkat érdekel.

Más vonása: Isten különös ajándéka. A sors megáldotta rendki-
vüli értelemmel, lángelmével, hogy ezeket a hangulati elemeket megfelelő fi-
nom művészi formába tudja önteni. Ami legjellemzőbb a lángészre, ezeket a

művészetté formált hangulatokat a megfelelő gazdag értelmi elemekkel tudja kibővíteni. Petőfi mondja, hogy nemcsak a mag mulattatására, hanem a mások tanítására is írta. A Bolond Istókban nemcsak egy tapasztalt ifju, hanem egy lángelme áll előttünk. Ehhez járul művészi készsége.

Ennek a lángelmei készségnek az eredménye, hogy ez az ember aki szakadozva végezte iskoláit, szakadatlanul tudta pótolni az elmaradt ismereteket, amelyek részben mostoha sorsa, részben heves véralkat miatt nem tudott megszerezni. Lelkét egy magasabb világnézetbe tudta beleilleszteni. Művei nemcsak széptani gyönyörűségeket nyújtanak, hanem nagy tanulságokat is. Ráillik Dickens méltatása Megnevettet bennünket boldogságunkban, örömeinkben, de ugyanakkor tanulságokat is ad, hogy, hogy viseljük magunkat.

Lángesze mellett olyan nagy kiválósága még rendkívül szigorú és magas erkölcsi világa van. Ez nemcsak örökölt hajlam benne, hanem csapásai között kiforrott karakter volt. Ilyen volt élete. Maga jellemezte magát 1847-ben kiadott művében : élete szakadatlan küzdelem volt a szenvedéssel szakadatlan sora. "Az én életem csatatereken folyt, a szenvedések és szenvedélyek csataterein"

/A 30-40 -es évek ilyen nagy jellemket mutatnak a nemzetnek. Vörösmarthy nemcsak nagy költő, hanem tetőtől talpig derék magyar ember volt. Ilyen volt Petőfi is, ilyen volt Arany is/ A hányódások a legtöbb embert megtörték volna, de Petőfit edzették és felemelték. Jelleme életfelfogása kinek kinek már a bölcsőben megvan, de a neveléssel is formálódik az élet alakít, a benyomások formálnak bennünket. Az erősebb jellemeknek régi igazsága: sorsunk kilétünkre és sikereink kivívására nagy befolyással van. Petőfiben ez irányban is a legnagyobb értéket találjuk: mindig egyenes jellemű, életének minden vonatkozásában; igaz könnyen átosapott a szertelenségbe. De bármilyen szertelen volt, mindig a jellem igazi mintaképe. Őszinte volt. Nála ez az őszinteség szinte kultusz tárgya. Neki csak igazat lehetett és volt módjában mondani. Ezt mondja magáról : "Mindig őszintén, himezés-hámozás nélkül szoktam beszélni!" Abban a pillanatban vágnám ki nyelvemet, mondja, amikor egy hajszálnyira is eltér az őszinteségtől. Nyíltan, őszintén szólni csak a nemei lelkük tudnak. Az őszinteség a nagyok ajándéka.

Ezekkel a nagyszerű ajándékokkal csodálatos módon harmonizáltak az ő életének külső körülményei is. Petőfi örökös hányódással, nyomorral és szenvedéssel volt telve, melynek mozgató ereje benne rejtett az ő szilaj véralkatában. És ha rendkívüli megpróbáltatásnak volt kitéve, ez költői forrásává vált számára.

Ha életére és véralkatára gondolunk, ebben gyökerezik az, hogy járnia kellett neki a világot. Előbb ifju korában, amikor a nyomor hajtotta ideáljai, a szinászet, katonaság világába; kereste eszményeit.

Kezőbb boldogabb éveiben sincs nyugta, otthagyta a pesti szerkesztőséget, be-
szárolta a Felvidéket, Erdélyt, majd beledobta magát a politikába.

Már gyermekkorában is vándorlással és küzdéssel járt élete, de
akadótlan újabb élményekkel töltötte meg lelkét.

Nagy jótéteménye volt a sorsnak, hogy Petőfi ifjan érte el a dicső-
ség legmagasabb pontját. Egész élete mintegy költeményei igazolásaként, volta-
kép ezért vált ilyen nággá, mert az Isten kegyelme abba a korba helyezte,
amely ilyen volt, a reformkorban. Petőfi az idő teljességében jött. Magán
hisz a kora társadalmának minden bálványát, amelynélkül nem tudnánk őt kellő-
képpen értékelni. Mivé fejlődött volna, ha a XVIII. században él? Petőfi azon-
ban megfelelő korban született /akárcsak Napóleon/. Taine tanítását, a milieu
elméletét sehol sem lehet úgy alkalmazni, mint Petőfinél.

Petőfi egyéni vonásai.

A Petőfi fáradhatatlanul mozgalmas és szertelenséggel teljes ut-
ja a léngőznek apnormis rendszeréből magyarázható. Ő mindig ifju és fejlő-
dő egyéniség volt. Akinek a korai halál nem engedte meg, hogy teljes mérték-
ben kifejlődhessék. Ha az ilyen lélek tulteszi magát a mindennap korlátaín,
van ebben valami nagy sejtelen. Gyulai szerint egy új válya sejtelme ez. Pe-
etőfi heves, ki könnyen hajlik a szertelenre, a bizarr felé is az érzés és ké-
zelet hatása alatt áll.

Még jobban jelentkezik ez Petőfi pszichofizikumában. Gyermekkoró-
ban merengő fiu volt, órákig el tudta nézni a gólyákat:

"Nem elgondolkodtam. Jól tudom ez gyakran

Tordult meg fejemben:

"Miért, hogy az ember nincs úgy, mint a madár,

Szárnyakk teremtve?" /A gólya/

Ez a merengő komoly gyermek, ha ellenállásra talált hevéssé, dacóssá vált.
Ezért tűzött össze sokszor apjával. Hevéssége egész élete folyánán végigkísér-
te. Néha ösztönösen, szinte öntudatlanul dacos és kihívó módon viselkedett.
Ezek az érzések a közvéleményben egész balhiedelmet tartottak róla. Sok köl-
teményében beszél a borivásról, a részegségről, pedig egyike a legmértéklete-
sebb embereknek. Ez a gögös és kuruc magaviselete népszerűtlenné tette. Szin-
te ezzel is dühösíteni akarta ellenségeit és kritikusat.

Petőfi külső megjelenése.

Apja, az öreg Petrovics tagbaszakadt ember volt. Anyja, Hruz Mária törekény kis tót asszony, kit Petőfi bámulatos gyésszal gyésszolt meg. Kőltői kedélyét anyjától örökölte.

A költő vékony testű, szikár, kissé becsott mellű ember volt. /egyetlen dagerotir kőpe maradt, mely a Koszoruban jelent meg először: Petőfi széken ül, egyik karját a szék karjára teszi és felénk fordul/ Arca sovány, csaknem hegyes az álla sovány és csontos. Ernyedt vonásu. Arca halvány, sárgás féle, fahéjszerű. Haja dús, erősen fekete, szinte sötétszerű, mely természeténél fogva is felfelé állt. /egy orvos barátja mondta róla, ha megdörzsölik szikrázik, mint a macska szőre/. Homloka nem magas, nem is domboru, hanem inkább hosszú és érbehajló, finom érzékeny és eres halántékkal. /Feje bőrét úgyesen tudta mozgatni/. Szemei élesmetszésűek, inkább aprók és feketék voltak, mély tűűek, mint Eranyé kifejezői életének. Bennük valami merengő gyermeteg jószág, de olykor kemény dac állt. Szemöldöke szép ívelésű. Szája szabályos metszésű, kicsiny. Alsó ajka kissé vastag, mely szinte fokozta benne a dacos vonást. A komoly merengő hangulat jobban illett neki, mint a kacagás, ugyanis balszemfoga az ajkát kinyomta egy kissé, és így mosolygását gunyossá, démonivá tette. Munkája azonban komoly arcot kölcsönzött neki. Ha nagy érzései voltak, azok is ilyen gunyos alakban jelentek meg. /Mikor pl. feleségét, elvitte, az ipa megjegyzést tett rá, Petőfi felkacagott, ilyen dacos volt/. Bajusza ritka volt, elől volt egy vékony kis szakáll /nem kecsk szakáll/, melyet később le is borotváltatott.

Néha olyan volt a tekintete mint a villám. Ha fellelkesült, akkor valami bámulatos hatás alatt szinte átszellemült, mondja Jókai. Ha ilyen alakban szavalt, tekintete lángolt, alakja mintegy megnőtt, szinte szoborszerűvé lett. Aki ilyenkor látta, megszerette, férfit és nőt odaragadt, ahova akart.

Érdekes volt az öltözete, ebben is a maga egyéniségét hozta: pitykés dolmány, pörge kalar, ébenfa bot, mellyel kopogtatta az utcát. Ledobta a divatos többszörös nyakkendőt is, Meg kell jegyeznünk, hogy nyers is volt de durva sohasem. A sors bölcsőmbe tette pályám, én majd a koporsóba viszem szemfedőül, mondja Petőfi.

Petőfi szernesés volt, mert abba a korba született, melyben élt. Beleszületett a szabadságharcok világába, irodalmi szempontból a romantikus korba. Réá lehet alkalmazni Taine race moment és milieu - elméletét.

Költői pályája 42-49 -ig egész teljes életté kerekedik. Ez a ifjuság osodafényében zajlik le. Rajta volt az ifju szív végtelen vonzó va

mely a szerpelenségekre hajtja az embert, de tele az örökös reménnyel, illuziókkal, Petőfinak az ifjuság fényében tűnt fel, zajlik le és tűnik el egész élete. Hajlami jelenkeztek már kiskorában. Míg a többi társa játszott, ő el-el nézte a gölyát és elmerengett. Néha tulzodba csapott a viselkedésben ruházatban. Sokszor támadták is érte. Ruhájáról belaskai nótáriusnak gu-nyolták. Tulozta erényeit, hibáit, majd konyhelynek nevezte magát, azonban ez nem így van. Néha szinte tulzott és torz alakban szeretete magát bemutatni. Önérzetes volt, szeretete hallani költészet dícsőítését. Az ifjuság fok-lyás menettel köszöntötte, szeretete és várta az ilyet. Ez az önérzet szinte göggé fajul barátaival szemben, olykor szeszélyes volt, de nem durva. Lehetett különc, de vonásánál fogva mégis szeretetre méltó. Ez a végletes természet és véralkata meglátszott egész fizikai megjelenésében.

Petőfi lelkivilága.

Petőfi láka és kedélye meglátszik költészetén. Ez a költészet hol lágy, sejtelmes, mint egy fuvalom, hol kihívó, máskor követelő és büszke, néha elmerengő, néha csupa dac. Ez a két pontja az ő életének: lágyág, meren-gés és szenvedélyes dacosság.

Családi élet is ilyen néla, testvéréhez gyengéd rabszódiaikat ír. A nyugtalanság azonban nem engedte, se házassága előtt, se azután, pihen ni. Először jár-kelel a hazában, se nyomor se jólét nem tartja vissza. Szinte csak egy pár órát pihen, majd megy tovább.

Igy van a természettel is. Csodálta a természetet, bámulta, de tudott is a nyelvén. Pl. a Tisza című költeményében. Horceg mondta erről, hogy mindnyájan megállhatunk a Tisza partján, elnézhetjük a lekaszált füvet, de mit látott ez a lángelme, csupa fül, csupa szem.

Megvolt a változatosság életében, megvan költészetében. Elég csak egy pár költeményre hivatkozunk. Változatos volt szerelmi hevületében, de ilyen volt honfiúi érzésében is. Egyszer elmereng a magyar multon, vagy imaszor költeményt is: Tied vagyok, tied hazám, máskor szabadság szerető költeményei-
ben fejezi ki ezt, majd hullámszik, nő érzése, fel a világszabadság gondolatá-
ig.

Ilyen ő természetfestő költeményeiben is /Kutyakaparó, Csárda romjai/ . Épen ebben a végletességben rejlik csodás varázsa költészetének.

Lelki arcképére is jellemző, hogy mindez átmege költészetébe ar-
az eszközre, melyről azt mondaja a tudós : le styl est l'homme. Szereti a jel-
zőket, az ellentéteket, amilyeneket a romanticizmus szeretett. Pl. "Ez a vi-
lág, amilyen nagy, te galambom oly kicsiny vagy". Nyelvében művészi készsében
is megvan ez: /Vén legyen, mint a nagyapám és tüzes, mint ifju babám/.

Petőfi változatosságára jellemző két költeménye: "Arcképem"
és "Dalaim" . Az elsőt abban az időben írta, amikor Mednyánszky Bertától bu-
csuznia kell. Tegjegyzendő, hogy Petőfi mindig előkelő lányokra gondolt.

mikor házasságra gondolt/. Azzal áll a leány elé, hogy neki /Petőfinek/ ha nincs is semmije, de van becsülete. Az ő leke nyitott könyv, amelyben mindenki olvashat, el is rongyolódott, mert olvas benne mindenki. Lelke köszikla, melyet semmi meg nem rendíthet, legfeljebb - ,int maga mondja - a k évesek ránröprendő tekintete, lelke haragvó örvény, felhő, Illés próféta, aki léngszekérrel tör az égbe, de én lemondok a mennyországról /t.i. kedveséért/.

A "Dalaim"-ban mondja: "Elemeregek "gyakran". Átrepül az országon, az egész világon. Elmereng, de talán jobb volna a jövőnek élni? Ilyenkor dalok teremnek lelkében. "Ha szép lánnyal van találkozásom, gondolatom még mélyebb sirba ásom". Dalai ilyenkor vadrózsái lelkének. A boros hangulatban keletkezett dalai a szabadságot éneklik, bus hangulatban bánatosak s talán látja a szolgaságot, dalai, mik ilyenkor teremnek, villámlásai hargagos lelkének. - Ezt a költeményt az 1847-ben kelt költeményeinek az élére teszi. Ez az év rá nézve nagyon jelentékeny, akkor adta ki addigi összes költeményeit. Akkor már elismert nagyság.

Gazdag volt az ő lelkivilága, minden gazdagította, minden színezte. Az ő örökös vándorutjának két értéke van. El nem ismerése előtt rótt az országutat, néha mejjá megvette az Isten hidege, amint "Vándorlegény" költeményében mondja.

E két érték: a/ Ázva-fázva elhagyatva, az ezernyi szenvedés is gazdagította lelkét. A nagy világ és ember ismeretet megkapta. Itt kell megemlíteni, hogy ez a maga lábán való járás, a maga erejéből való küzködés is hozzájárult fejedelmi önérzete kialakulásához, mellyel nézte a világot: "Magannak köszönhetek mindent!" Ezt a léngszektől elnézzük, ha látjuk, hogy tehetség van benne - b/ B olyongásai közben ismeri meg hozzáját s a természetet. Szerette a természetet, de itt van korbéli hatás is. A természet a középkorban szinte felfedezte szent Ferenc. A renaissanceból is kitűnik a természetszeretet. A francia szalonélet elszakad a természettől. A XVIII. század elején szólal meg Rousseau: "Vissza a természethez!" Látták a természetet, de nem csodálták a havasokat és a végtelen tengert. De ennek a szalonéletnek is kegytelése lett a természetbe kimenni, hintát kötni, bányákat legeltetni...

Petőfi ebbe a korba született. Nála fokozottab mértékben jelenik meg a szimpátiás természetérzés, lelki életét kapcsolatba hozza a természettel: "Bus az idő, bus vagyok én magam is" Ismerte ezt a nagy természetet, azért tudta úgy leírni a Tiszát, de nem olyan pantheista, mint Goethe. Petőfi érezte, hogy az élet legnagyobb ajándéka, hogy gyönyörködhet természetben / mint az "Apostol"-ban a je gyzó/

A természetszeretet egy szála a Petőfi szabadságszeretetének. A szabadságnak mintegy példája a Nagy-Alföld; ez lerte meg őt. Sok

költeményének háttére az Alföld. Lángoló hajlamának testvére, majd életének és költészetének legmagasabb ideálja lett a szabadságszeretet, úgyhogy ez tovább betöltötte teljes életét: felemelkedik a nemzeti szabadság, még magasabb a világszabadság magaslatára.

Ez a rendkívül sokoldalúság, szinte rendkívüliség e nagyszerű téke költészetének és fantáziájának, ez a rendkívüli létele a maga esztétikus féktelenségével szeretetre méltó. Ez is titka az ő hatásának. Petőfi mindig a lélek gazdagodásának fényében ragyog. Megtörténik nála, hogy túlzásból könnyelműnek tűnik fel, tivornyázónak tartja magát "mikor térsz már egyedre te Sándor?" kérdi önmagától, rossz diáknak mondja magát: "Diligenter inkventáltam iskoláim egykoron, Szekundába bónált mégis sok szamar professornak" /Selmeccen nem volt jó tanuló, német tanárai szinte lázítottak a magyarság ellen, azonban Aszódon és Pápán elsőrangú tanuló volt / pedig dolgozik a francia nyelvet tanul meg, a legmódszerűbb körülmények közt is képezi magát. A verseiben könnyelműnek tünteti fel magát, csak álarc.

Petőfi végtelenül gyengéd szülei iránt. Ha gazdag lesz mondja - apjának házat épít, benne pincét, melyben bor lesz, anyjának a legdrágább könyvet vesz, hádd járjon az Isten házába. Naplójában mondja: "Hétfőn anyámat temetjük, azt az anyát, akinél jobban nem szeretek anyát". Anyját segítette is. Bemtől kapott egy szép fehér esztalókat, azt is eladta, csak segíthessen rajta, minél jobban fájt szülei elszegényedése, annál jobban igyekezett őket támogatni. "Végén mindig számadást tett magával. Ilveneket csak becsületes ember tesz. Ez az előrevillantás is finom vonása volt neki. Benne van ez szerelmi költeményében is: hátha felesége elfelejti.

Lelkébe mélyen bevilágít kötelességtudása. Sok lánynak udvarosa /Andródi S.: Petőfi napjai; Ferenczi Z.: Petőfi életrajza/, nyomon kíséreljük szerelmi fellebbanásait Csapó Etelka és Madnyánszky Berta felé vonzódtak is, de milyen férj válik belőle, mikor megházasodik! Szinte otthonülővé válik amit felesége tett az jó és szép volt. /Juliónak volt egy vörös frigiai sarkkája, amit viselt is/. - Feladatnak tekintette a házáért való küzdelmet. A szemérem szülei és testvérei iránt való vonzalom, s az elnyomottak sorsán való kesergés járták lelkét és jutnak kifejezésre költészetében. Ezeknek az esztétikusnak szentelte életét és ezek szolgálatába állította költészetét. Ha panaszodik id optimizmus tűnik elő költeményeiből, hisz az emberiség jobb jövőjéért a jó győzedelmébe, mint Széchenyi mondta: "Csak a gyenge az erőforrást milliókat hord szívében."

Ha ezt a rendkívüli életet nézzük költészetének tükrében, hátrahajló azokra a momentumokra, amelyek miatt úgy áll kora előtt és miért tudott költészetében esőds erők, amelyeket bámul mindenki. Ha forgatjuk ezeket a költeményeket, látjuk, hogy egészen határozott, rendkívüli. Önálló iróniai személyiség, különbözik mindekitől. Nem ideális magaslatba emelkedik, hanem a

roképében. /Reálisan tűnik fel Arany is/. Vörösmartgy klasszikus magasságában emelkedik ki Goethe is. Ez nincs meg Petőfinél. - Minden művészetnek legörökebb tárgya az ember és minket legjobban érdekel minden művészi alkotásban, hogy szóljon az emberi szívhez, Szól pedig akkor, ha a művész ki-tárja előttük lelkét. Petőfinél ez így is van: most bánatos, most örül, most megy Juliskához, stb. Nem klasszikus kimértség van benne, hanem megénekel minden olyat, amit méltónak tart a megéneklésre: Elmondja származását, elmondja nyomorát, szenvedéseit, szenvedélyeit. Nem titkol s ez szinpatikussá teszi. Utánzó is mindent megénekeltek, de ő költőivé tesz mindent, apját, any-ját stb.

Gyulai Pál "Petőfi és lírai költészetünk" e. munkájában Pe-tőfi legmarkánsabb vonásait emeli ki: 1. egyszerűségét, közvetlenségét és 2. természetességét. Petőfi is ezt mondja " az én életem nyitott könyv" i-lyen az ő képzeleti, kedélyi és erkölcsi világa is, de örök és nagy érzéseket is ki tud fejezni, tehát közös költője mindnyájunknak. /Aranynak súlya, gondolatokkal telt lírája van, ezért azt nem élvezheti mindenki, művelt emberek-nek szól: Kertben látaszem a lantot, a Dantet csak a Dante ismeretével lehet érteni. Vörösmarthy is elvont: A vén cigány/. Petőfit bárki megérti, egyszer ember is úgy, hogy az ő világszerte elterjedettségének egyik örök forrása e a végtelen egyszerűség, közvetlenség és világoosság. Petőfi emellett, mikor szinte mindent elmond magáról - sohasem bántó, sem nemfárasztó, sem nem visszatetsző, mindig tisztán erkölcsi világban mozog.

Képzeltető e rokonszenvesebb alak nála, aki rongyosan rójjá az utat, de bizik a mag dicsőségében, aki mag nem alázza magát soha, akit senki sem tántorít el feltett szándékától, aki csalódásai közt is megőrzi hi-tét a élete zord képeit is megaranyozza humorával? /Bolond Istók/ Petőfinek már az élete is ilyen költői tárgy: végtelen mozgalmas, benyomásokban, kép-ben gazdag, valóságos kis regény, melyben szomszédosak a nyomor és a jókedv. Ideális férj, örök emberi ideákat ad elénk, a csattéren elesik, titokzatosan mely szinte apothozisba emelkedik, Egyéni vonásait megszépíti bűbájos ifju-sága. Testi- leki vonásaival, életfelfogásával, érzelmi és képzeltető életével mely illúziókba emeli az embert - szeretetre méltó.

Petőfiben benn az örök ifju, ha így látjuk és nézzük költésze akkor nemcsak a kedélyi gazdagság len meg bennünket, hanem a lekiélet és emő-ök gazdagsága és ellentéte; most mereng, most kitör, most a világszabadság-ra gondol, most a hazáért aggódik, stb. Ré lehet mondani ezt a költői frázis "kaleidoszkópszerű". Néha ellentétben látszanak ezek, de ez csak látszat, mert ez a sok ellentét a legnagyobb összhangban egyesül lekiéletével. Mind-azok, amiket gondol, természetes összefüggésben állanak egymással s oda kon-fundálódnak az ő őszinte, természetes és közvetlen lekéhez.

Petőfi szertelen, végletek közt hánykódó lélek, de dűrvaságban nem áll előttünk soha. Ő sem a művészi, sem az erkölcsi határokat át nem lépte, egész életével az örök szépnek, jónak és igaznak szolgált. Itt-ott ha meg sérteni látszik valakit, mindig egy magasabb törvény jegyében teszi pl. Vörösmarthyt a nemzet érdekében döfi meg. Itt van a szüleivel való viszony: mikor apja elveszti vagyonát, Petőfi Selmece-re megy, apjával nincs jóba, majd Pest-re megy, ahol találkozik apjával, aki keményen megfedi. Apjára tesz néha tréfás, humoros megjegyzéseket, de viszont az erkölcsi értékeit és az ő fiui szeretetét rendkívüli magas szemszögbe tudja állítani. - Egyik legnagyobb Jóltevője ellen ír egy sértő költeményt "Vörösmarthyhoz" /"Omoljatok szemem könyveid" szép csillagért! Nem én téptem le homlokodról, magad tépted le a babér. Ha végigolvassuk a költeményt látjuk, hogy nem hálátlanság, mert amint megmondja maga is, ő a haza érdekét féltette. - Mikor őrnaggyá nevezték ki, lemondott rangjáról. Katonakorában is civiszerűen öltözött, a segesvári csatában is a saját ruhájában harcolt. Tábornokaival sem volt jóviszonyban /Mészáros Lázár, Klapka/ Görgey beszélt, Pap prof. ur is hallotta tőle, hogy 49 májusában Buda ostrománál találkozott Petőfivel. A költő felment hozzá, hogy elintézzze vele tábornokaival keletkezett pereit. Görgey megértette, ő látta, hogy rendkívüli emberrel áll szemben. Petőfi megsértette a katonák szabályait, de más úton nagy szolgálatot tett hazájának mint katona is, verseit nagy számban küldték a csatákra.

Petőfi életutja.

Érdekes már születése is. 1823. január 1-én született a hajnali első óráiban /vehetjük 1822. dec. 31-nek is/. Születik, mint az emberiség nagy megváltói kunyhóban, egyszerű kis házban, az utcára néző szobában, melyben egy bubos kemence a dísz, egy rozoga ágy volt /most a Petőfi Múzeumban/ ebben az alacsony, mestergerendás házban.

Apja pözsonymegyei pintér, nyitrai megyei származású, anyja turóc-megyei. Apja már az 1700- as években II. Lipóttól nemességet kapott. Petőfi ezt tudta, de ő demokrata volt, nemességét sohasem emlegette. Családja korán leszármazott az Alföldre. Apja jó magyar volt, már a külseje is ilyen: kerekfejű, kis magyar, magyaros dolmányt viselt. Petőfi apjától örökölte jellemét /dacos/ Apja sokat adott magyarságára, amelyre Petőfi büszke is volt. Az öre Petrovics zászlótartó volt a szabadságharcban; ezt tudta Kossuth is és barátja ságosan elbeszelgetett vele, amikor küldöttségbe ment. - Felesége vékony, soványarcú kis asszony, magyarul töredezetten beszélt. Egy tanító rokonához jött az Alföldre, itt ismerkedett meg férjével.

Petőfi, mint fiu többet örökölt édesanyjától, mint apjától. Anyától alakjait, sovány arcát, arc- és hajszínét és nagy, mély érzelmes lelkületét, apjától a loobanékonytságot, a karaktert örökölte, ez hajtotta bele várálásaiba is. Ezek mellett ottvan a lánghesz is, az Uristen különös ajándéka.

Őccse, István egyszerű ember, tisztartó lett.

A szülői házon kívül nagy befolyással voltak a költőre már az alföldi benyomások, odaszületett az Alföldre. /A Kunság ma is más életet él, mint a Hajduság/. Kiskőrös, Félégyháza, Szabadszállás a gyermekköltő állomásai.

Alföld a maga vegetációjával, a maga végtelenségével roppant nagy játéssal állt rá erre a merengő gyermekre. /Ez az éles tiszta átköltözik az ember jelébe/. Petőfi az ő Alföld-szeretetében örököli a szabadságszeretetet is, de volt egy negatív hatása is az Alföldnek, amit Gyulai Pál emelt ki, hogy itt nincsenek a nemzeti múltnak történelmi emlékei, nincs itt egy régi templom, egy régi várom, amely az ember képzeletét a múlt felé terelné, szerencsétlen nemzedékünk letarolt innen sok emléket. Felső-Magyarországnak már vannak váromjai, az alföldi ember képzeletének nincs hova tapadnia, ki se fejlődhetik lelkeiben ez. Kisfaludy Sándor pl. a sümegi vár hatása alatt is dolgozott. /Különösen Olaszországban érzi meg az ember a múlt hatását: itt egy tér, ahol valaha a régi lovagi játékokat vívták, ott utak, műemlékek Dante korából, a XII. századból. Róma, Lombardia/ Az Alföldön nincsen ilyen. Petőfinek a magyar történelmi múlt iránt kisebb az érzelme, mint Keménynek, Jesikának. A hazaszeretet ezért tudatosabb Erdélyben, itt az Alföldön a legnagyobb civisek körében sem tudatos a magyarság. Más ez már a Dalmát-Horvát tengerparton.

Iskolája: Középiskoláit Sárszentlőrincen járja, majd Pestre egy német szóra, ahol a lutheránusoknál, majd piaristáknál tanul. Azután megvált szóra. Mindenképp jó eredménnyel tenult / az a vád, amit emétek ellene, amit maga is mond, hogy korhely volt, nem áll/ Egy helyt a latint kedvelte, másutt a szépirást, majd a rajzot és a latin verseket /pl. Aszódon, itt köszöntötte tanárját az év végén egy verssel, ez a legrégebbi verse/. Aszódon majdnem mindentől kiűnő.

Selmecen - mikro apja mindenét elveszíti - maga is sokat szenved. Szegény helyekre kerül, de bántotta a selmeci pánczsláv hangulat is / a magyar történelmet gúnyként tárgyalták, sokszor szavaltatták még később is /örösmarthy: Salamomon-át/. Petőfi ilyen körben nő fel. A tanulás ebben az időben a nyomorúság, az anyjával való összezörkdülése és a környezet miatt nem védvére; de sokat olvasott. Itt csillant fel első szerelme. - Selmecen német zínház volt, Petőfi gyakran járt oda, de ezért hanyagnak tartották. Iskolán kívül sokat olvasott történettudományi, természettudományi munkákat és latint. Egy szorgalommal pótolta a hiányokat. - Ez az első periódusa életének.

1839-ben nyílik meg életének második szakasza, tele nyomorral,

vándorlásokkal, első szerelmekkel, "Sturm und Drang" periódus ez, mely tart 1844-ig. Ez formálja ki jellemét. Otthagyja iskoláit, elmegy Pestre, ahol a Nemzeti Színháznál akar statisztá lenni /Nemesak Petőfi rajongó képzeletében volt a színház, hanem a kor összes költőinél. Ugy tekintették a színészek is a színészetet, hogy mikor a színpadra lépnek, a nemzeti kulturát szolgálják. Ez levegőben volt már és sok ifjút elvesztett meg, így a kötelességtudó Aranyt, Kölczy Pált, Katonát/ Megtörténik egyes ifjakkal, hogy érzik magukban a tehetséget, de a formát nem találják meg: Jókai festő akart lenni, Ormai költő, Petőfi színész szeretett volna lenni pedig nem volt hozzá tehetsége, inkább statisztá, vagy mint sugó szerepelt. Termete se volt már alkalmas: alacsony termet, lecsapott, /de széles/váll. Kissé orrhangu beszéde sem arra való volt. Petőfi azonban erőszakolta a dolgot, azonban akárhányszor lépett fel, nem voltak sikerei. Hogy milyen makacsul ragaszkodott a színészethez, mutatja, hogy már nagy költő korában színpadra lépett, Egressy Gábor "Szökött katonájá"-ban fellépett a notárius alakjában.

Nem volt sikere, mint szindarabírónak sem. 1844-ben nyújtotta be a "Zöld Arca"-ját, melyet a bírói bizottság nem fogadott el. A költő ez elégette darabját. Második darabját a "Tigris és hiená"-t elfogadták ugyan a költői tekintélyére nézve, de mellőzték, Szigligeti egyik darabját adták elő helyette.

Ezután is hányódik össze-vissza szintársulatoknál, rokonoknál többször megfordul Pécán, ahol az Önképző Társaságban is kitünt, mint költő. 1842-ben Bajza közli az Athenaeumban az ő "Borozó" c. versét. Nagy hatással volt rá hontalansága és debreceni látogatása 1843 végén. Egy pár öreg asszony és jóbarát támogatta, hogy el nem vitte a tifusz. Itt is a színházzal szeretett volna kapcsolatba lépni. Járt a Kollégiumban, ahol kedvelték a diákok. Olvasott dramaturgiai tanulmányokat, foglalkozott Shakespeare-val.

1844-ben januárban kölcsönösen pénzen Pestre indult. Egeren keresztül, rossz ruhában megy "Magyarország legnagyobb emberéhez", Vörösmartyhoz. Kiadják költeményeit "Versek" c. és beszerződtették a fiatal költők Vachot Imre lapjához, a Pesti Divatlaphoz.

Az a keserves öt év, mely vándorlásokkal telt el, nem esüggeszt, hanem megerősíti, egyénisége nem akar alkalmazkodni senkihez, függetlenné és szabaddá vélik s ami ezzel rokon, az őszinte, természetes, de dacos, maga mondja: ha történik vele valami jogtalanság, igazságtalanul történik, csak az vigasztalja, hogy nem érdemelte.

Ha erköles és érzelmi világát nézzük, ki kell emelnünk, hogy öt a sok vándorlás tanítja, szerinte "a nagy világ az életiskola", ahol száz alakban látja az életet s az életben az embert. Közben elmerül a természetben de közben magismeri a magyar földet, a magyar népet, annak karakterét és lelki világát. Amint bontogatja szárnyait, még rajta vannak a külsőségek a biederme

diszei. Az Athenaeumban megjelent "Borozó" c. költeményén Bajza hatása is érzik, maga Bajza is azt hiszi róla, hogy egy régibb költő írta álnév alatt. Érdekes, hogy a sokat szenvedett költő vidám költeménnyel lép föl. /: Van benne egy kis Csokonai-iz is :/ A költő gondülő borocska mellett ül, a bor hevében füttyent a világra. A bor énekelni tanítja s ha majd jön a halál, nevetve dől a sirba. /: Itt már Heine-fordulat érezhető, pedig nem tanulmányozta még, de a nagy elméknél ezek a hatások önkéntelenül jönnek.:/ Ez a fiatal, tengődő lélek nagyítja a mag sorsát. 19 éves korából való egy másik költeménye, a "Hazámban" című. Régen látta az "aranykalással ékes rónaság"-ot, azóta már összejárta a nagyvilágot. "A nagyvilág az életiskola", ezt ő tudja, senki más, mert sok keserőséget kínált neki, de most ott, ahol gyermekkorát élte elcsitítja bajait.

Harmadik jelentős szakasza életének a 44-től haláláig, 49. július 31.-ig terjedő része, amelyben szintén van bizonyos különbség, ha a házassága előtti és utána Petőfit nézzük. Az eddig nyomorral küzdő Petőfiben a hivatásába vetett mély hit tartotta a lelket, elment Vörösmartyhoz, a nemzet legnagyobb költőjéhez.

Kiadják verseit /: egy tót ember is hozzájárult :/, existenciát is teremtenek neki: a Pesti Divatlapoknál segédszerkesztő lesz.

Vörösmarty ilyen címmel adta ki verseit: "Petőfi versei", ez emelte ki az ismeretlenség homályából ezt a fiatalembert.

Petőfi az érdeklődés középpontjába került, mert ujat írt. A bámulás kettős volt körülötte: voltak, akik tetszéssel néztek rá, de voltak ellenségei is. Megértése nem ment könnyen. Egy bizonyos volt mindenki előtt, hogy ez rendkívüli, forradalmi ember. Valóban Petőfi rendkívüli mozgalmat támasztott maga körül, szinte felkavarta a magyar irodalom vizeit, mert rendkívüli volt a költőnek és az embernek a viselkedése.

A vándor, a nyomorgó, a színészkedő Petőfi elindult Debrecenből; megállott Vörösmarty, az irodalmi Magyarország legnagyobb embere előtt. Vörösmarty és baráti köre az Athenaeum Köre képviseli egyrészt a hivatalos irodalmat. Vörösmarty határozta meg a magyar költészet hangját, ez pedig a patetikus hang még a szerelmi lírában is. Ünnepegyesség ül még a szerelmi költeményeken is. Másrészt Bajza szobai költészete, az almanachlira az elfogadott, divatos költészet. Őket utánozták a többi költők is.

Azt hitték, hogy örökéletű ez a költészet, de egyszer csak megjelenik egy kis kóborgó vándorköltő, aki nagy változást idéz elő.

Tudjuk, hogy kedélyére és jellemére nézve is rendkívüli, tudjuk, hogy végtelen érzékeny, ingerlékeny lélek, mindenből dalt fakaszt, egész költészete élmény. Ezzel ellentét a jellembeli Petőfi. Ez olyan, mint a szikla: szilárd és megingathatatlan. Őszinte egészen az őseMBER naivságáig. Nem igazodik senkihez sem, még a ruházatban sem. Ehhez származása is hozzájárult, de ha palotában születik, akkor is ilyen lett volna. /: Széchenyi az ellentéte: nagy ur, aki nem tudott az emberrel bánni, "nagy olygarcha" :/. Ebből a modorból, ebből a jellemkultúrszóból ideált csinált, mindennek ellentmondott, ami a jellemmel ellenkezőleg történt. Sok kellemetlensége támadt ebből.

Rá alkalmazható Taine milieu - elmélete. A kor is ilyen volt a romantika, a tulzás kora, az értelmi és érzelmi élet tulzása, a kor is a becsület kultusza. /: Ilyen volt Adynak a megjelenése is. A kor felfogásával ellentétes egyéniség volt, énekelte a maga dalait, nem törődött senkivel. Őt is nehezen ismerték el.:/ De Petőfi korában is meglepetés csoda volt, hanyatt-homlok ellentétes, mint a kora. Minél nagyobb a fesség, annál nagyobb az ellentét a lángész és a kor között. /: A természet vadvirága.:/ Erős harcoknak kellett kifejlődni, míg megtanulják értékelni. Itt a lángészhez fordul a kor; nem a Vörösmarthyék világa, hanem Gyulai Pál tudja értékelni.

Petőfi "beérkezett ember lett". De amint elhelyezkedett a szerkesztőségben, azonnal heves vitába keveredett Garay Jánossal, mert az lapjában Petőfi neve alatt jelentetett meg egy Petőfi költeményt, nem pedig álnév alatt, mint ahogy a költő kívánta. Nemcsak kérdőre vonta Garayt hanem még a nyilvánosság előtt tárgyalta az ügyet. /: Mikor jegyben járt voltak közte és menyasszonya közt sokszor szakadások, de Petőfi az ilyenekről szóló versét is a nyilvánosság elé vitte :/ Ő, aki sokszor nagyira látott mindent, gazságnak és szószövegésnek nevezte, hogy ilyen történetekkel vele. Így volt a "Tigris és hiéná"-val is. A Nemzeti Színház elfogadta, de mivel Szigligetinek egy darabját kellett előadni, Petőfi ezt halálos sérelemnek vette. Vissza is vette darabját. Ilyen volt a Vörösmarthyval való összetűzése is. Petőfi nemcsak elmondja séreelmét, hanem szakítani akar, örökre elválni.

Az ilyen embernek, aki még hozzá lángész is, igen sok baja lesz a közzel; sokan félreértik, még akik megértik és csodálják, azok is mást látnak benne. Bárhogyan van a dolog, Petőfit úgy kell venni, ahogy van. Vegyük hozzá a 40-es évek függetlenségi törekvéseit, melyek hozzájárulnak Petőfi hajlamaihoz.

Hogyan jelentkezik ez /: a szertelenség :/ költészetében
=====

Jön egy fiatalember, aki újat énekel a legkülönbözőbb tárgyakkal és hangulattal. /: Vörösmarthyék szerint a költészet ünnepélyességét Petőfi új tárgyi és hangulati elemekkel gazdagítja a költészetet. / 1. / Kitágítja a költészet ajtaját; hisz, valami egészen új költészetet rejtett elő. / 2. / Amilyen a tárgya, olyan a hangja is. Ezzel is forradalmat csinált. A régi, ünnepies, érzelmeket leplező lirával szemben ő feltárta magánéletének minden mozzanatát, elmondja nemcsak származását, nyomorát, szenvedéseit, elmondja, hogy milyen vidám cimborák közt töltötte idejét. De nemcsak elmondja, hanem mindezt túlozva adja elő. Ez nemcsak Petőfi hajlamaiban gyökerezik, hanem ifjúságában is. Az élet ideáit tűz maga elé fokozva látja ezeket az ideálokat. /: Meg van ez a művészetben :/ Petőfi előtt is úgy mered egy ideál, ez maga a tárgykör, amelybe belép.

Ezt teszi tehát túlzó, örök emberi hajlamainál fogva, de teszi fiatalságánál fogva is. E túlzó hang miatt baja lett. Bórdalait túlozza, dorbézolónak, korhelynek mondja magát. /: Érdekes, hogy a gyöngye utánczóknak az a szertelenség tünt fel és ezt utánozták.:/ Ellenfelei ezt érezték meg. Ki ez az ember? Haszontalan, eszem-izsom embernek vélték. Hogy még jobban elítéljék, összehasonlítják Vörösmarthyékkal, hogy így tegyék tönkre. A nagy közönségnek azonban tetszett ez a hang! A közönség az újság után kapdosott s olvasva Petőfit készpénznek vette, amit mondott, sok vidám bórdalát elhitte, élménynek tartotta. Akadtak művelt emberek között is, akik úgy hirdették, mint Vahot Imre: "Itt van az első nagy magyar bórdal-költő!" De Petőfi maga is úgy akarja, hogy hitvány, borral és cimborák közt élő embernek tűnjék fel. Jóbarátai, amikor kedveskedni akarnak neki, így köszöntik: "Pogány Anakreón. /: még szelid Kerényi is :/ Tompa "vizgyülölő jóbarát"-nak nevezi. Egy hozzá írt versében mondják: "Érdekében áll a honnak, hogy igyál!" Az élclapok + behozza a személyi lirát. Ez meglepő volt mindenkire...

Pl. a Honderü, kipellengérezik szavait: „az angyalát”, stb. Petőfi hasomló hangon válaszol.

„A természet vadvirágá”-ban mondja: „mit ugattok?”.

„A korlátlan természet vadvirága vagyok én!” Bélé nem bottal vették a költészetet, ő, a virág nem virit nekik, de vannak, akik szép izléssel üdvözlik. Hagyjanak hát neki békét, mert ő a természet tövises vadvirága.

De egészen másként fogják fel Petőfinak egész nagyléleketü alkotását is, nemcsak dalait. Teljesen félreérték: „A helység kalapácsá”-ban ráfogták, hogy pórias, parasztos, zagyvaságnak mondták /: Az az expiáló, hogy a kor nem tudta méltányolni, addig a kritika is fogyatékos volt. De akadtak már egyesek, akik látták, hogy ez paródia /: Toldy :/, melynek helye van abban az ossziáni hanu korban. Petőfi nem állja ezt a hangot és ellene támad. Az az expiáló, hogy a kor nem stb...:/

Láttuk tehát, hogy a közönségnek tetszett Petőfi szertelensége. Ő még fokozta azt egyrészt daczból támadói ellen, másrészt előtte lebegett egy bordal-költő. Nem értették meg. Baj volt Petőfi kellő megítélése körül, hogy nem korábban megfelelő, érett, értékes, komoly kritika. A magyar kritika Kazinczy és Kölcsey után nem tudta Petőfit megítélni érdeme szerint /: nem is szólva arról, hogy világgöltő, - ezt csak nagy emberek képesek észrevenni :/. Nem volt aki elmélyedve szétszedi munkáját és értékeli. Nekik visszatetsző volt Petőfi, főleg azért, mert 1./ az eddigi koturnusokat leveti és örökké magáról énekel /: ez volt a nagy szakadék :/. 2./ azután rendkívül feltűnő volt kora szemében, hogy a még mindig hatalmon lévő ünnepélyes hanggal szemben milyen egyszerűen és népies módon fejezi ki magát Petőfi.

A magyar lira helyzete Petőfi előtt.

Hogy Petőfit megértsük, meg kell vizsgálni az őt megelőző magyar lirát. Petőfi megteremti az ugynevezett személyes, egyéni lirát. Addig a magyar lira, ha visszanézünk 3-4 évtizeddel, aféle személytelen lira volt, mely hol klasszikus, hol német hatás alatt általánosan énekel.

Ott van Berzsenyi, nemzeti érzéseket énekel fenséges magasságban emelkedő ódáiban, de ez valami általánosság, amely felkelhet más nemzetek költészetében is.

Sokkal inkább magyar volt már a második fejlődési fok, am
Vörösmartyánál és Kölcseynél jelentkezik. Ez már egyénibb líra volt,
a költő már beszélt a maga állapotáról. Vörösmarty akár szerelmi, akár
hazafias lirájában, vagy Bajza az ő lány hangján egyéni érzéseket is
énekelt, de ezek nem élményekből táplálkoznak, mint Petőfinél. Vörös-
marty. "Merengőhöz" című költeményében nagy tisztelettel és nagy von-
zalommal közeledik ideáljához.

Csokonaiban már van élményszerűség is, megcsendül nála
ez a hang, de még kezdetlegesen és félénken. Versei bizonyos aktualitá-
hoz fűződnek, A Lila dalok, "Tihanyi echóhoz", "A magánossághoz",
"A reményhez" stb. mennyire egyéniek és közvetlenek, de általánosab-
bak, mint a Petőfié. ---

Akkor jön Petőfi a maga élményi költészetével. Ami megle-
pő, a világirodalomban is egyetlen ilyen költőekkor, azért fájdalom,
hogy nem volt aki megértse és megmagyarázza a. A közönségnek tetszett,
tehát értették, de nem tudták megmagyarázni. Költésze az élet egyes
mozzanatainak a visszhangja. Lírája a legtisztább személyi élménylira
de nemcsak forrására, tárgykörére, hanem hangjára, nyelvére nézve is.
Petőfi szakított az eddigi patetikus, vagy a Bajza-féle érzelmes nyel-
vel, az ő nyelve az életnek közvetlen, valóságos, természetes nyelve.
Nyelve nem egyéb, mint a korabeli társasági nyelv testvére, külön fen-
séges nyelvet nem is teremtett, a legnagyobb érzések is kristálytiszt
nyelven jelennek meg nála. Élete és költésze tehát egy és mint mind-
igazi nagyság, egyszerű.

Ez a jellemvonása minden nagy alkotásnak. /: Rafael képe
a Sixtusi, a Székes Madonna: fiatal anya karján ül a gyermek. Mindnyá-
érezzük, hogy hozzánk szól egyszerűségében is. :/

Petőfi felmenve Pestre kiadatja költeményeit és elhelye-
kedik, első dolga hazamenni szüleihez. Örömmel fogadják. Hazamenet i-
halhatatlan költeményét, a "Füstbe ment terv"-et. Látszólag egyszer-
de megkapó mozzanat.: az eltévedt fiu hazatér szülei házához.

Petőfiben aztán más fejlődést is látunk. Amikor kitombol
magát és elhangzott a "borköltő" elnevezés, mást kezdtek bámulni:
egyszerűsége révén a népiességét. Látjuk, hogy ez a népies hang, azé-
ettől kezdve azt veszik a bírálók szájukra, hogy pórias. De még bará-

és ismerősei is ezt látják meg benne és ezt méltányolják, ezt emlegetik. Most tehát már a népies költőt emlegetik.

Elismerése. Először ketten ismerik el. Az egyik Pulszky Bertalan, a felső magyarországi származású előkelő tudós, aki résztvesz a szabadságharcban, Kossuth és Garibaldi barátja, a Nemzeti Múzeum igazgatója, aki jelentékeny szerepet játszik az irodalomban. 1847.-ben "Lirai költészet" címen ír egy szépirodalmi bírálatot, melyben azt mondja, hogy Petőfi legnagyobb ereje éppen az a népiesség, minden affektálás és világfájdalom nélkül. És az a hang valóban nemes költőiség hangja, valami tiszta gyöngédség honol benne. Petőfi dalait az igazi népdalokkal együtt éneklie a nép, tehát Petőfit népdal költőnek kell tekinteni.

Népköltőnek tartja Medgyes Lajos ref. lelkész is, aki egyike a legműveltebb ref. papoknak. Szerinte Petőfit Csokonaival lehet összemérni, dalai éppenugy átmentek a néphez, mint nagy elődéi.

A legmélyebb és legértékesebb kritika a báró Eötvös Józsefé a Pesti Hirlapban. /: Voltaképpen nem bírálatot ír, hanem általánosságban ismerteti Petőfi költészetét, kissé elvont, általános hangon.:/ -Ő, aki kora nagy tekintélye és elismert nagysága, rokon-és ellenszenv nélkül beszél. Mikor kutatja, mi az oka Petőfi rendkívüli hatásának, azt mondja: " Petőfi kitűnően magyar, legkisebb műve is a nemzetiség jellegét hordja magán a költeményei, szavai minden magyar előtt megértetnek. Petőfi a legszorosabb értelemben magyar költő és ez az oka hatásának és irodalmi érdemének is ez a legfőbbike". Eötvös tehát már ki sem ejti ezt a szót: " népi költő ", ő a magyarságra veti a fősúlyt. Azt akarja mondani hogy a Vörösmarty költészete minden ízében magyar, törekvésére, tárgyára, stb.-re nézve, azonban ~~itt~~ klasszicizmusában valami általánosság, egyetemesség, bizonyos úrnopélyesség, a nemzet bizonyos osztályának szól, nem mindenkinnek, valahogy felette lebeg a nemzet egyetemének, de amint Kossuth meggazdagítja a nemzetet a néppel, így tesz Petőfi is: beveszi a népet az irodalomba, hogy olvassanak és gyönyörködjenek. Petőfi már a néppel teljesedett nemzet szívéhez, minden magyar szívéhez szól, valahogy olyan sejtések vannak benne, mint a népben, a magyar népben. Amint Arany János megfogalmazta irodalomtörténetében: Petőfi rendkívüli változást idézett elő a korabeli lirában, amire hivatva volt, költészetünket megváltoztatta. Olyan hangon írt, amely az egész magyar nemzethez szólott. régi iskolákban még mindig volt valami idegenszerű, míg a Petőfi által

megérintett hur a magyar szívek legbelsőbb hurja, Egy költő sincs olyan, aki a " magyar " nevet úgy megérdemelné, mint Petőfi /: és Arany akihez így szólott Petőfi: " énekeljünk a népnek". :/

Tehát Eötvös nagy dolgot látott meg és emelt ki. De más figyelemre méltó gondolat nála: Petőfi azért nem tudja a műveltebb közönségnek kivívni az elismerését, mert a kritika nem tudja feltüntetni az érdemeit. A magyar kritika még mindig idegen szempontok és szabályok szerint dolgozik, a kritika nem tud az irodalomra hatást tenni. Ha az irodalom fejlődik, a kritika nyomon kíséri, nálunk is, amint az irodalom virágba borul Petőfivel és Arannyal, megjelenik Gyulai Pál.

Azt mondja br. Eötvös József, hogy az ébredező irodalom idegen /: latin, német ;/ hatás alatt indult meg, de az ez alatt támadt kritika és idegen hatás alatt volt. " Vajjon nem jött-e el már az /: az idő :/, hogy mikor irodalmunk is kezd már magyarra válni, igyekezzünk mi is magyar kritikát teremteni ?" /: Megjelent a nagy költő, meg kell érkeznie a nagy kritikusnak is; meg is érkezett Gyulai Pál személyében, aki fiatalon, 28 éves korában megírja a legjobb Petőfi-kritikát " Petőfi és lírai költészetünk 4 c. 1854. :/

---.--- Még itt sem áll meg ez a Petőfit jóindulattal, de egy-egy szemszögből néző irány. Amikor elérkeznek a forradalmi idők és Petőfi írja a szabadságharcú költeményeit, akkor meg a forradalmi költő névvel tisztelik meg. Tudjuk, hogy néha szélsőséges, királyellenes költeményei miatt még hívei is elhidegültek Petőfőtől, /: a nemzet ugyanis még a négyszáz éves elnyomatás után is aulikus érzelmű volt :/. Petőfi ezzel nagy visszatetszést keltett, ő hangoztatta, hogy republikánus, ezért veszedelmes költőnek tartották; a nagybányai templomban a plébános, mintegy veszedelmes költőt prédikálja ki; a szabadszállási választásokon a pap fia megbuktatja, felhasználván ellene királyellenes republikánus elvét /: akkor írja " Az apostol"-t, hogy a nép a megváltóját is keresztre feszítim: /

Petőfi geniusza felesége volt, aki nem csitította, sőt buzdította a költőt s Petőfinek boldogság volt, amit Julia mondott. Ellenfelei tovább folytatták ellene a hajszát, sokat emlegetik: " az ur irogatja ezeket a szabadság-költeményeket és az ur nem vonul be?" Vahot Imre is kérde tőle, hogy mikor köti fel hát a kardját? /: és Petőfi 48-ban bevonul :/.

Ártottak nimbuszának ezek a végzetességek. Egy bizonyos és fájdalmas gyarlóság, hogy Petőfi lírája és költészetete még életében a nyilvánosság előtt, az irodalom kritikai fórum előtt nem részesült a megfelelő magasabb értékelésben és méltánylásban. Csak az ötvenes években jött ez el.

Hogyan állott az akkori irodalomban Petőfi ?

=====

1./ A hivatalos irodalom, - élén Vörösmarty, Kölcsey, Bajza, - az Athenaeum köre meg volt lepetve Petőfi tehetsége, modora,

stb. által és méltányolták lángeszét, de bizonyos felsőséges jóindulatú vállveregetéssel néztek rá. Vörösmarty kiadta költeményeit, de szokatlan volt előttük nemcsak költői, hanem emberi modora is, jóakaratu semlegességgel és énézéssel nézték. /: "Pyrám kicsiny vagy még," mondta Vörösmarty Petőfire :/.

2./ Volt egy másik csoport is, amely már határozottan ellentétes állást foglalt el Petőfivel szemben. Ez a sokkal kisebb fajsúlyu kortársak csoportja volt, akik féltették Petőfi új világot jelentő költészetétől a maguk finomkodó, affektált hangú költészetüket, ezt a szobai költészetet, akik ösztönösségből, irigységből ellene fordultak Petőfinek. Ami belőlük hiányzott és Petőfiben megvolt, azt támadták legjobban: költészetének népiességét, üdöségét, természetességét, nyelvét. Nekik ez mind nyersnek, durvának, sőt aljasnak tetszett, ki is fejezték ezt, főleg a "Honderü"-ben. Petőfit nem igazi, nagy korszakos lángésznek tartották, lépten-nyomon támadták. A "Honderü" szerkesztősége volt ez, élén Petricsevics-Horvát Lázár állott. /: Ezért mondta Petőfi: "Ó Honderü, Lázárok Lázára!" /: Hasonlóan támadta egy Nádaskai nevű szerkesztő. Ennek az ünnepelet, affektált lirának egyik pengetője: Császár Ferenc, egy Zerfi nevű író, a költő egyik régi barátja, de gyanús származású ev.pap: Szoberényi Lajos /: akit Gyulai sulyosan meg is bíralt: /: sőt Nagy Ignác is ellenese volt Petőfinek, míg nem értette meg, Greguss Ágost, bizonyos tekintetben ellenese volt Garai is /: de inkább azért, mert Petőfi őt is megtámadta, amikor nem úgy adta ki Petőfi költeményét, amint ő akarta :/

Ez a kor valami ellenfelet is akart állítani Petőfivel szemben. Magát Császár Ferencet is magasztalták s egy Jámbor Pál nevű költőt "Hiador"-t állították szembe Petőfivel. Petőfi ezt a koncentrikus és örökösen meg-megújuló támadást meg-megszenvedte. Mikor ezek a támadások érték, különösen 45-ben, megérték szerelmi csalódásai Mednyánszky Bertával szemben. /: Hazament Szalkszentmártonba és ott írta a "Felhők"-et. :/

3./ Harmadik csoport a közönség. Az előbbieknél sokkal inkább rajongóbban fogadta a közönség legnagyobb része és a közönségben is az a rész, amely képviselte a jövőt: az ifjuság. Ez el volt ragadtatva Petőfitől az embertől is, a költőtől is; hovatovább még külsőségben is utánozták, költeményeit korán szavalták: "Szeget szeggel", "Borivás közben", "Nemzeti dal", stb. Hamar beköltözött az iskolai könyvekbe, dalait meg megzenésítették, énekelték már a fonóban is, arcképeit, hangjegyes dalait kiadogatták, verseket irtak hozzá, idézgették az irodalmi művekben Petőfi mondásait, sőt országgyűlési szónoklatokban is meg megssendül egy-egy Petőfi-idézet.

Különösen lelkesedett érte az ifjuság és a nőközönség. Ha valahol megjelent közöttük, ünnepélyesen fogadták, künn a vidéken pedig fáklyás menetben ünnepelték. Ha megjelent a színházban, mingyárt

tüntetéssel fogadták. Meg-meghívták lakomákra, fel-felköszöntgették.-
Erre az egyetemes hatásra csak három epizódot említünk meg.-

Az egyiket Gyulai Pál is hallotta. Petőfi 48-ban Erdődről Debrecenbe jött. /: Az utastól ebben az időben utlevelet kértek :/ Egy helyt a jegyző kérte Petőfitől az utlevelet, mire a költő ezt felelte: " én Petőfi Sándor vagyok!" A jegyző azt mondta: " nincs szerencsém ismerni". Petőfit ez sértette s odadobta az utlevelet és ment tovább. A másik faluban az öreg református pap kérte utlevelét s amint olvasta: Petőfi Sándor, meghatva így kiáltott fel a bibliai Simeon módjára: " A hazánk nagy poetája itt, az én házamban! Ó Uram bocsásd el a Te szolgádat, mert ime az én szemeim megláthatták!" Azután megölelte Petőfit, marasztotta, igaz, hogy neki csak egy szobája van, de ő átmegy a szomszédba. Petőfit nagyon meghatotta ez és expiálta az előző falusi esetet

Másik ilyen epizód, mikor Petőfi bevonult katonának, Erdélyben Bem seregében szolgált. 49 januárjának a végén történt. Petőfi kocsival ment s gyalogosokkal találkozott. Azt hitte, hogy visszavonulnak s odament a vezérőrnagyhoz a százados Petőfi, hogy nem történt valami baj. Az őrnagy megkérdezte: " mi a neve százados urnak?" Petőfi megmondta, mire egy erőshangu huszár odaszólt: " a poeta!" Egetverő kiáltás keletkezett: " éljen Petőfi!" és körülvették. Petőfinak ez végtelen jól esett, alig győzte a kezét oda nyújtani a székely katonáknak. A székelyeket végtelenül szerette s ekkor ötlött eszébe, hogy ha a szabadságharc véget ér, Erdélybe megy lakni. /: A szemtanu mondta: " nem tudom a költőt bámuljam-e vagy a magyar népet!" :/

Utolsó ilyen eset utolsó napján, 1849.jul.30-án történt Petőfivel Székelykeresztúron. Egy Varga Zsigmond nevű uri család hívta meg. Kint terítették neki a kertben, dalait énekelték. Mikor bementek, megkérték, hogy szavaljon nekik valamit. Petőfi elszavalta nekik az " Egy gondolat bánt engemet " kezdetű költeményét. Másnap, jul.31-én a leány nemzetiszin szalaggal kötötte át a Petőfi csészéjét a reggelinél. megkérte a költőt, hogy írjon neki emléksorokat. Petőfi elindult és délután eltűnt. /: Ennek a családnak a leszármazottja Petőfi rázsájáról beszél. A házi kisasszony rózsát adott a költőnek távoztában, mire Petőfi azt válaszolta: ha pirosra változik, akkor baj van :/

Még a 47. évtől lássunk egy-két jellemző mozzanatot: 1847.-ben a sajtó alá rendezi összes költeményeit. Együtt kapja a magyar közönség Petőfi összes költeményeivel a költő arcképét is, melyett Barabás rajzolt meg. Előszót is ír /: ez azonban nem jelent meg :/. Költeményeiben száz hurot szólal meg; barátai nagy hosszánával fogadják, Ellenségei pedig támadják. Ünnepnapp volt ez a költő életében, balsam volt e könyv megjelenése, mert akkor élte keserves napjait Juliával. /: Előkelő udvarlók jelentkeztek Juliánál. Petőfi azt hitte, hogy Julia nem szereti s Debrecenben megkérte Prielle Kornélia kezét, de nem lett belőle komoly baj, Petőfi őszintén feltárta lelkét levélben, mire Julia elküldte naplóját a költőnek, aki megmutatta ismerőseinek, de egy Jezerniczky nevű egyén elárulta.:/

Január elsején kelt előszavában elmondja, hogy ez a nap nemcsak születése napja, melyen nemcsak az elmúlt esztendő gondolta át, hanem a jövőre is néz. Leírja életét, azt mondja, hogy ő őszinte: " Az őszinteség jó angyalom ajándéka; bölcsőmbé tette pólyának s én elviszem koporsómba szemfedőnek." Mondja, hogy a közönség nagy része mellette van, a kritikusok pedig ellene vannak. A közönségnek van igaza az olvasó közönségnek, mert akit a közönség megkedvel, az azt megérdemli, ha az egész kor nem ferde izlésű. Egy évvel előbb még rettegett a kritikusoktól, de már mosolyog, mikor látja, hogy ezek a titánok Ossát és Peliont akarnak rá vetni, tudja minden ocsmány gondolatukat. Ő nem akarja felfedezni őket, nehogy a közönség elijedjen, nem személyüket támadja, csak állításukat.

Költeményeit nem védi, mert vagy rászorultak erre versei, vagy nem. Ha rászorultak, nem kell védeni őket, ha nem, akkor nincs védelemre szükség. Ezeknek az uraknak fogalmuk sincs a magyar verselésről, a magyar rím és mérték nincs meghatározva, melyről neki sincs tudása, de van érzéke, ösztöne.

Az aljasság ellen - amivel vádolják - ünnepélyesen óvást emel. Lelkiismerete ítélőszéke előtt mondja, hogy magánál nemesebb és becsületesebb embert nem ismer. Ha néha szabad, a z onnan van, mert szerinte a költészet szentegyház, ahová bocskorban, sőt meztláb is be lehet menni.

Hogy benne szaggatottság van, az igaz, de nem csoda, nem adta meg neki a sors a boldogságot: " az én életem csatatéren folyt, a szenvedések és szenvedélyek csatatéren." Ez a szaggatottság nem az ő hibája, hanem a századé, az egész nemzetiség meghasonlott önmagával, mindenki szegényli, hogy gyermekruhában jár. " Ilyen a század és lehet-e én más, mint a század, a század gyermeke ?"

1847. szeptember 8.-án vezeti oltárhoz legnagyobb női eszményképét, Szendrey Juliát és írja a világirodalom egyik leghalhatatlanabb költeményét, " Szeptember végén." 1847.-ben tűnik fel legjobb barátja, Arany János. Petőfi elkéri a " Toldit " és írja Aranyhoz köl-

tői levelét, " Legyünk rajta, hogy ez /: t.i. a népköltészet :/ uralkodjék a költészetben, mert akkor uralkodni fog " mindenütt a népi, a politikában is.

1847.-ben új kor kezdődik életében. Eddig hol itt, hol ott járt-kelt, s most ez az örökké járó-kelő ember megcsendesedik és otthon ülő honpolgárrá, szinte nyárspolgárrá lesz. Költészetét két irányban gazdagítja: 1./ feleségéhez írt költeményeivel és 2./ a szabadságot eszményítő költeményeivel. Ő írja a " Talpra magyar"-t. Követ akar lenni az országgyűlésen.

1848.-ban katona lesz Bem seregében, aki kapitánnyá lépteti elő. Bem volt neki katonai ideálja, ez a lengyel tábornok, akit ő " Osztrólenka véres csillagá"-nak nevez. /: Bem rut képü, sápadt arcu, pisze orru ember volt, de nagy tábornok.:/ Petőfi az ő harci dalosa volt: " mon fils, mon fils", mondogatta neki a tábornok s mikor megsebesült jobbkezére: " balkezemmel tüzöm fel " a kitüntetést, mondta a bátor költőnek.

1848. július 31.-én eltűnt. Felesége lázasan kerestette. A közvélemény nem tudott megnyugodni a költő halálában. Egyik hírszerint itt, másik szerint ott látták, harmadik szerint Szibériában látták. Megjelentek az ál-Petőfik, akiket a magyar közönség szeretettel fogadott és jóhiszeműen támogatott. A bátor költő kétségtelenül elesett, közös sirba pihen sok honvédtársával. Ez a - mintegy elevenen égberagadtatás, amit meglátott és valóra váltott, még jobba fokozza nimbuszát, egyéniségét és nagyságát szemünkben.

P E T Ő F I K Ö L T É S Z E T E.

Először általánosan, azután részleteiben nézzük ezt a költészetet. /: Legújabb, modernebb kiadása tetejét egy napba repülő sas disziti. A főváros kiadása.:/ Ha elővesszük Petőfi költeményeit minden különösebb cél nélkül, csak lapozgatva nézzük, kiütözik onna ez a csodás lélek. Ha azt elemezzük, abban állapodunk meg mindnyájján hogy meglep bennünket az érzelmek és hangulatok változatossága.

1./ Ez az első, ez a végtelen változatosság és gazdagság. De ott van az ő életszerűsége is, a való élet lehelete. Méltán meglepő, mert éppen ebben nem fogja őt utólagos egyetlen magyar társa se, nem a korábbi, nem az utána következő századokban sem, félig-meddig talán a világirodalomban sem.

Ha Csokonait hasonlóan lapozgatjuk, ott is változatosság látunk. Ha a Kölcsey, Vörösmarty, Bajza lirájára nézünk, akkor az a bizonyos érzés nem fog el bennünket, mint Petőfinél. Az előzők lírája mindig jellemzi valami általánosság, elvontság, valami ünnepélyesség, valami eszmeiség; ebbe fonják be az ő sajátos érzéseiket. Ők teh

valahogy másképpen és mást énekelnek, mint Petőfi. A Petőfi költészete ezer változatossággal csupa élet, csupa realitás. Igaz, hogy a lirában hiába énekel a költő szubjektív élményeket, mindig van benne valami idealizálás. Ez természetes. Ez az idealizáló hajlam meg van Petőfinél is, de az előzőknél tülön-tul megvolt, valami olyan érzéseknek adtak hangot, amelyeket általában mindenki a magáénak tart. Petőfinél is magáénak érzi az ember, de Petőfi úgy fejezi ki, ahogy én akartam.

Berzsenyi, mikor nagy hazafias érzéseit énekli, nagy sóhajokban fejezi ki, hogyan megy tönkre a magyar nép, de hiszen ledőlt Trója is, "Róma, s az erős Babilon leomlott". Ha Kölcseynél nézzük, nála más természetű hangulatot vált ki a hazafias érzés, nála esdeklő himnusszá válik. - Vörösmarty már realisabb korban él, mint drámai hőst emlegeti a nemzetet, hogy mit tett a művelt emberiségért. Mind grandiózus emberek ezek.

Petőfi szintén az egész magyar nemzet érzését fejezi ki a "Talpra magyar"-ban, kifejezi, hogy a nemzet nagy dolgokért fog fegyvert és mégis más, mint az előzőké. Valahogy látjuk azoknak a napoknak a lázát, szinte ösztönösen, esztétikai érzésünkkel fogva látjuk Petőfit szavalni. Egyéni élménnyé tudja tenni ezeket az általános dolgokat is. Petőfi ebben rendkívül nagy, még a legáltalánosabb érzésekbe is beleviszi egyéni vonását. Ezzel magasságba emelkedve tudott egyéni lenni.

Az általános érzéseket kifejező költeményei természetüknél fogva is olyanok voltak, hogy megkövetelték ezt a sajátos előadásmódot: az ünnepélyességet, az elvontságot. /: Legszebb dicséret a Nagy István szerzette "Ó könyörgést meghallgató". Arany is szerette.: / - Ha egy dicséretet akarunk hallani, orgonán szeretnénk hallgatni. Ilyen orgonaszó volt a Berzsenyiék hangja. Ha pedig dalt akarunk hallgatni, inkább hegedűn előadva szeretnénk hallgatni. Az általános gondolat Petőfinél másutt is megvolt, megvolt szerelmi érzéseiben is.

Az előzőek nem is saját szerelmüket énekelték, hanem "a szerelmet". /: Berzsenyi, aki majd megfojtja ölelésével szerelmesét, olyan finom, ünnepélyes tud lenni költeményeiben.: / Kisfaludy, Berzsenyi, stb. általánosak, egyetemesek. A szubjektív érzéseket, az egyéni szint szinte szándékosan kerülték, kihagyták. Ezzel szemben Petőfi egész világot hozott ebbe a régi világba, ő mindig a maga lelki mozgalmait, örömét, fájdalmát dalolta és mindig egyéni vonásokkal látta el, még ha egyetemes érzéseket énekelt is, bevonta az egyéni érzések sorába. Hazafias költeményei közül pl. "A hazáról" a legteljesebb mértékben hazafias, de mennyire egyéni! /: Arany is kedvelte ezt a költeményt.: / Szinte ódai dallá finomult. A legáltalánosabb érzést énekli meg, de úgy, ahogy csak Petőfi énekelhette meg. /: Ott van hazafias kis lírai imádsága, a "Honfi-dal", "Tied vagyok, tied hazám": /, melyben vallomást tesz honszeretetről, mennyire közvetlen, kifejező, egyszerű hangú, általánosság, ünnepélyesség nincs benne.: / Petőfi a maga lírai megnyilatkozásában nemcsak a maga érzését tudja tolmácsolni, de érezteti azt

az alapot is, amely az alkalmi vonatkozást is megvilágítja. A költő ott ül a maga kis szobájában, gyertya ég mellette, és lobog. A költemény élményszerű. Ez által válik lirája olyan reálissá és közvetlenné, amely a külföldi költőknél sincs meg ilyen mértékben.

Kazinczy szerelmi költészete tele van általánossággal /: pl. "Kötés napja" :/, Vörösmarty se fejezte ki szerelmi érzéseit.

2./ Hol rejlett ennek a titokzatos erőnek a forrása? Az ő lelke sajátságos adományaiban, amelyeket Gyulai Pál állapított meg /: ma sem magyarázhatja másként senki :/. Ezek az ő lelkének egyszerű őszintesége, közvetlensége, elevensége, egyszerűsége és természetessége.

Őszintesége. Őszinte, aki azt, amit érez és gondol, elmondja, vagyis azt mondja, amit érez és gondol. Petőfi erre tudatosan hivatkozik a 47-es költeményeihez írt előszavában. Őszinte költő, aki azt énekli meg, amit érez, úgy hogy az olvasó megejtésének és a rokonszenv megnyerésének első titka ez az őszinteség. Utalni lehetne arra a klasszikus költőre, akit szeretett: Horatiusra /: Petőfi patrontás-kájában hordott egy Horatius kötetet :/, aki azt mondta, ha meg akarja az embert valaki siratni, magának kell először sirni. Előtte is voltak őszintén szóló magyar költők.

Az érzés lehet valódi, vagy elképzelt. Az őszinteségnek is van különböző faja: 1./ lehet egyenes, illetőleg átélt és 2./ lehet elképzelt.

Petőfi fellépése idején divatozott a Bajza-féle szobaköltészet, helyzeti líra. Elképzelték a gyermekét sirató anyát, a merengő apácát, a vándorfíu merengését és költeményt írtak róla. Ilyen elképzelt őszinteség sokszor Kisfaludy: "Kesergő és Boldog Szerelme" is. Van benne sok leírás és szép rész, korábban olvasgatták és könnyeztek rajta, pedig igen sokszor csak elképzelt benne az őszinteség. Alighanem érezte ezt Szegedy Róza is, azért nyújtotta sokára kezét a költőnek. /: Petőfi azonban csak Juliát szerette.:/ Ezek a költemények nem is annyira "Lizá"-hoz voltak írva, olasz költőktől vett sokszor érzéseket, képzelt helyzetekbe ringatta magát.

Petőfi előtti lírákban volt őszintén őszinteség, talán még élményszerű őszinteség is, de inkább általános. Csokonaiban már több van. Petőfiben megvan a teljes, pozitív őszinteség, ő soha olyat nem énekelt meg, amit nem érzett, amely pedig az előző költőknél általánosságban megvolt. Az ő élete - mint tudjuk - tiszta élet volt. Minden dologba beleénekelte annak a dolognak az alkalmiságát. Kazinczy és Vörösmarty nagyon megválogatták, mit énekeljenek, szerelmük belső vonásait nem énekeltek meg. Vörösmartynál Laura szinte homályban látszik, a háttérben. Petőfi azonban mindazt az érzést, amit ő szépnek és nemesnek tart, azt mind átviszi költészetébe. Azért versbe foglal mindent, amit arra érdemesnek tart. Mintha magának énekelte volna.

Hogy tetszett-e korának, neki nem volt fontos. A közönség pedig kapott utána, hisz az élményszerűség megragad bennünket. /: Zilahy regényei is a valót adják őszintén. L. Két fogoly.:/ Amint ő mondta, a költészet templom, ahová bocszkorban is beléphet mindenki. Naplójában mondta, hogy az őszinteséget a jó sors ajándékkul tette bölcsőjébe és ő magával viszi a koporsóba is. Ezzel támasztott botrányokat a régi izlésűek körében, de ezzel is hódította meg az ifju nemzedéket és a hölgy közönséget.

Láttuk, hogy neki van igazsága. A költő megénekelhet mindent, csak az a fontos, hogyan emeli művészetté. Petőfi egész korszakalkotó költészetünkben, őszintén megénekel mindent, ami tetszik neki. Kitágította a magyar költészet szűk körét:

1./ azzal, hogy megdalolta élete minden mozzanatát: éhséget, fájdalmát, nyomorát, mindazt, ami vele történt akár a diákkal, akár a költővel, a kor hangja, szemérmes tónusa nem veszélyeztette;

2./ megszólaltatta a maga családias érzéseit, azokat az érzéseket, amelyk őt családjá tagjaihoz fűzték. Különösen a gyermeki szeretet és a felesége iránti szeretet kap új és hódító hangot nála. Mennyi szeretettel rajzolja édesanyját! Szinte látjuk magunk előtt, a költő egész gloriába emeli anyját. Apját, aki nagyon rokonlélek volt fiával, - ezt a vonását is - milyen kedvesen, a humor fényébe fonja, kedvelté teszi. Ezeket a nyilatkozatokat mohón olvassa a közönség. Az utána következő költők már mind az édesanyjáról és az édesapjáról kezd énekelni. /: Vörösmarty is ír édesanyjáról :/ Még újabbszerű eljárás volt, amikor testvérét avatja költői tárggyá. Addig a költők csaknem mindnyájan az ideáljukat, vagy kedvesüket énekeltek meg, Petőfi a feleséget emeli a költészet szférájába; az előzők bizonyos áhítattal és elvont hangon szólnak a nőről, Petőfi meleg, őszinté érzéssel.

3./ Legforradalmibb jellegű megnyilatkozásai azonban azok a költeményei voltak, amelyekben az ő személyi élményeit énekelte. Az ő hányt-vetett, kóbor életét, amely tele volt kisebb-nagyobb, szomorú, keserves élménnyel, amelyeket előtte nem tettek költői tárggyá, nem is merték volna megénekelni, pl. Arany, aki a legbensőbb barátja Petőfinek, aki ugyanazon költői erénynek a szolgálatában állott, életrajzában leírja a maga színészi életét, de a restelkedés jegyében, kíséző levélben pedig megjegyzi, hogy szeretné életének azt a részét elhallgatni, mert szégyelli. Petőfi azonban mindent kikiált: elmondja eddigi inségét, szenvedéseit, betegségét, hogyan koplalt, hogy vergődött, hogyan kóborolta be a világot, hogy a katonaságnál felvitte egész a közlegénységig. Tehát mindent dalforrásul használ fel, de mindezt költőivé tudta emelni, hirtelen hatást keltett az egész irói világban, de annál nagyobb bámulatot a közönségben, főleg a nők között.

Ennek a nagy titoknak kétféle oka van:

a./ azok a nyomoruságok nem mindennapi emberrel történtek,

a fejlődő lángelme már akkor is más volt, mint a közönséges ember.

b./ még nyomoruságát, elesettségét is csodás varázssal tudja bevonni és költői szférába emeli. Nyomoruságát, szenvedéseit, humorral tölti be. Őszinteség nélkül nincs művészi hatás, de ez még nem elég, /: Adynál pl. visszatetsző :/, költőivé kell temi. De Petőfi megtudta világítani, művészi mezbe tudta öltöztetni és a költőiség magasságába tudta emelni. Pl. a disznótort is, megírja ezt az igazán közönséges dolgot és milyen magasra emeli. Ha olvassuk, azt kell mondani, hogy még ebben a tisztán prózai dologban is költői tud lenni.

/: Az evésből és a nevetésből lehet az ember intelligenciáját megítélni: /

Még prózaiabbnak vehető az alábbi: baráti társaságban vannak, isznak, ivás közben megnámorosodva verset ír a költő. Ez az "Ivás közben" című költeménye. 44.-ben írta, amikor Debrecenben szenvedett, nyomorgó színészként statisztáskodott, de bejárt a Kollégiumba: olvasott- A derék debreceni diákok meg-meghívták és ittak együtt.

Ilyen diákos összejövetel eredménye ez a vers: "hányadik már ez a pohár?" - kérdi - csak ötödik, most már öttől is inog a lába, a tarka szük, nem tudja magát kifejezni, pedig neki nem árt a bor, hiszen katona volt, felvitte még a közlegénységig is. Leírja az ittas embert. Bordalt ír ez a kis fiatal színész. Bordalt írni nehéz, előtte is irtak már, de vigyázni kell, mert ha tisztán a borkeltette mámort éneklie meg, még nem költői. /: Ez az állapot különböző: egyik ember csendes, a másik heves, szilajul táncol. Ezt Shaekespeare fedezi fel: ha az embert ilyenkor valami csapás éri, egyszerre kijózanodik :/ Nem könnyű írni, mert ha nagyon józan színű, nem kelti a mámoros hatást, ha pedig túl mámoros, nem költői. /: Anakreon: ha bort iszom, gondolatim a Hadesbe mennek.: /

Ezt a mámort meg kell nemesíteni valami magasabb érzéssel, akár a hazafiasság gondolatával. Az ő dalaiban mind ez megérzik. Valahogy nem bántóan jelzi a mámor fizikai hatását. Megakadozik a nyelv, szellemileg valami nagyzóló mámorba esik az ember a bortól, megszakad a helyes gondolat fonala, ugyanakkor megtölti lelkét fellengő érzésekkel. Petőfinél mindez megvan, de nem lesz művészietlen. Ez a költeménye tele varstót gondolatattal, elmondja keserűségét, de csodás lírai tartalommal, a végén már kezd mélyülni: "utmutatást nekem ne adjatok!" Orránál fogva őt nem vezeti senki, tudja ő, mit csinál; de bort neki! Még inkább sikerült neki a "Felköszöntés" című költeménye. Felköszönti az egész világot: "éljen mindenki vesszek csak én!"

Őszinte tehát, de ez nem megy át nála a durvaságba.

Az őszinteséggel rokon vonása a közvetlenség, egyszerűség és természetesség.

Közvetlensége. A közvetlenség maga is őszinteség. Az őszinteség egy statikai állapota a léleknek. Ha ezt átvisszük a társaságba, ez a dinamikus mód a közvetlenség.

Egyszerűsége. Éppenugy az egyszerűség testvére ennek, amikor az őszinteség a maga megnyilatkozására megtalálja a megfelelő keresetlen szavakat. Ennek ellentéte a keresettség, ez már nem egyszerű, nem is igaz. Minél egyszerűbben mondunk el valami nagy dolgot, annál hatásosabb. /: Ez a nagy színészek adománya: Hogyan játszotta Ujházi a "Pártütők"-ket, Duz Eleonóra a "Kaméliás hölgy"-et ! :/ Az igazi nagy érzések hangja mindig egyszerű. /: Andersen meséiben van ilyen pl. a halál el akarja vinni a gyermeket, az anyja nem adja, "mert anya vagyok" - mondja. :/

Petőfi uttörő egyéniség volt abban a klasszikus hagyományoktól ihletett korban, amikor a líra hangja fenséges volt. Petőfinél ez a fenséges stílus ledőlt. Segítette őt ebben már a népköltészet iránt való érdeklődése, titkainak ellesése. Néha az ő őszintesége és közvetlensége átcsapott a korlátatlanságba, néha ő is tudott pongyola lenni, ha kifakadt pl. kritikusi ellen, 48.-ban pedig elragadta a politika. Politikai líra járta a múlt század 30-as, 40-es éveiben Európában: Hugo Victor, Béranger stb. Ő tehát nemcsak a magyar politikai élet, hanem a kor hatása alatt is túlzásba vitte ezt. Néha az etikai elem erősebb lett nála, mint az esztétikai.

Természetessége. Az őszinteség, közvetlenség és egyszerűség testvére a természetesség. Petőfi mondta, hogy ő a természet vadvirága. A természetesség az az előbbiek összesége, de valami élet-szerűség kell még ezekhez: úgy nyilatkozni, ahogy az élet adja ajkunkra, mesterkélttség, cicoma nélkül.

Ezek vezetnek ismét költészetének legjellegzetesebb vonásához, amit úgy nevezhetünk: a reális élet teljes valóságosságára.

Hány költő merte ezt megtenni előtte? A klasszicizmus hirdette, hogy a költő "vates", akit megszáll az ihlet, a költészet templom, ahová nem léphet be mindenki, Horatius óta elv volt: "Odi profanum vulgus et arceo." Petőfi szakított ezzel a felfogással, ha ő is beleesik ilyen hangulatba pl. a "Felhők"-ben, oka van rá, itt is megvan az oka elkeseredésének: első szerelmi csalódásai /: Mednyánszky Bertával :/, a kritikusok támadásai, de visszavonulva Szalkszentmártonba megtisztul.

Formai megnyilatkozás. Az őszinteség és természetesség nemcsak hangjában, hanem stílusában is megvan. Evvel is forradalmat teremtett. Ráillik: le styl est l'homme. Milyen természetesen, a magyar nép nyelvén s a magyar köznyelven írja költeményeit. /: Vörösmarty transzba emelkedik. :/

Természetesség stílusában. Petőfi nemcsak ezekkel a jellemvonásokkal keltet forradalmat, hanem stílusával is. Ha áll, hogy a "stílus az ember", akkor ez Petőfire ráillik. Ha az általa elért magaslatra tekintünk, látjuk, hogy nem ő teremtette meg, benne csak az idő teljessége jött el. Balassa is új jelenség stílus és forma szem-

pontjából, azután Csokonai, aki közel áll hozzá a népiesség dolgában.

Balassa is mindent megénekelt, ami életében fontos volt, főleg szerelmében. Életével és költészetével új jelenség volt. Ez annál nagyobb dolog Balassánál, hogy amikor olyan nehéz és kétségbeesett volt a magyar lélek, komor dolgokkal, a tulvilág kérdésével foglalkozott, előállott egy poéta, aki dalolja a maga istenes énekei mellett a maga szerelmi érzéseit is. Ahogy ezeket dalolta, bizonyos egyéni, közvetlen módon tette. A magyar műdal megteremtője ő. De neki nem igen lehetett hatása kortársaira, mert még csak akkor született meg az a valami, hogy közönség nélkül nincs irodalom. Olyan hatása se volt korára, mint a XIX. század elején, annyiban se lehetett, mert tudjuk, hogy a szerelmi költeményeket elolvasta, akihez írta, azonban eltűntek, lappangtak századokon át.

Csokonai és Kisfaludy Sándor a stílus, forma tekintetében szintén jelentékenyek, főleg Csokonai, aki rokonlélek Petőfivel. Hatásuk csak részleges volt: Csokonai a diákok, Kisfaludy a köznemesség körében hatott.

1./ Petőfi hatása általános. Ahogy ő fellép, tudatos, közvetlen, mindent elárasztó stílusával mindenkire szól. Költészeti értékét is az határozza meg, hogy a legüdébb, a legtermészetesebb és a leggazdagabb forrásból, a népnyelvből merít. Amint írja költeményeit, nem valami elvonatkoztatott a stílusa, hanem kora köznyelvén, a 40-es évek köznyelvén szól, de kitudta fejezni a legnagyobb érzéseket is.

2./ Benne az irodalmi hagyomány összeolvadt az élő hagyománnyal. Részben ismerte, részben nem ismerte, hogy kik daloltak előtte ilyen irányban, és ez a mindig oly természetes, mindennapi nyelv minden ízében költői /: pl. "Rég elhúzták már az esti harangot":/ Ő az első igazi megvalósítója annak a programnak, amit Arany többször megfogalmazott, hogy a népiesség nem abban áll, hogy leszálok a nép közé s magam is durvává válok, hanem a népies költészet és nyelv minden erényét megismerve felemelem a művészet körébe. Természetes, hogy elsősorban a nyelv tekintetében köszönhet sokat a népnek, amelyhez közel is áll születése, neveltetése, hányattatása stb. következtében. Megvolt benne minden készség arra, hogy amit tanult, ösztönössé tegye magában és kiárasssa az olvasó közönségre, hogy úgy énekeljen, mint a nép fia: ösztönösen. Olyan ez, mint mikor fájdalomában sóhajt az ember, vagy ha kedvében örül. A nép mindig a maga nevében énekel, maga-magának dalol, a maga érzéseit énekli önkénytelenül. Nagyon fontos, hogy a népnél a dallam és a szöveg egyszerre születik. Az igazi népi dalokban mindig élet van, mindig élelenség, mint Petőfinél, aki szintén magán könnyített, amikor megírta dalait. Ezt maga is mondja, de hozzá teszi, hogy másoknak is gyönyörűséget akar szerezni.

A népi költészettel rokon Petőfinél a képzelet és a képzeletnek az alakító, segítő eszköze. Bármennyire benyomásokat énekel

a lírikus, nagyon fontos lelki működésében az az elem, amely minden művészetben megvan: a képzelet munkája. A lírai költő elsősorban érzelmeket énekel, de fontos a képzelet is. Ez az a titkos erő, amely közös emberi érzéseket és hangulatokat költőileg tud értékesíteni amely mindnyájunk számára hozzáférhetővé teszi az érzéseket, amiket a költő érzett, a hangulatokat, benyomásokat a mienkké tudja tenni. Amiket Petőfi érez, más is érzi. Kritikusai azt mondták, más is tudja ezeket. De minél nagyobb erővel és egyetemesebb értékkel tudja ezt tenni, annál nagyobb költő. Ez Petőfinél érzékeltető költői képek segítségével történik. Amiket ő érzett, átszállanak a mi szivünkbe, akik olvasták költeményeit, mindnyájan ezt érezték, pl. a gyermeki emlékezésnek nincs szebb kifejezése: " Mint nyugtalan madár az ágon, helyről-helyre röpköd gondolatom." Milyen végtelen természetes és találó ! " Szedegeti a sok szép emléket, mint a méh a virágról a mézet." Ez is természetes és költői. Ebben volt ő igen nagy. Petőfi szinte páratlan mester ebben, valami mesebeli varázs van tollában, nyelvében, eszközeiben, hasonlataiban, megszemélyesítésében. Mindig a legmegfelelőbb és legtalálhatóbb szavakat tudja használni, nem a régi, hanem váratlan, újszerű képeket akar kifejezni és mind ki is tudja fejezni.

Hogy mit érez az ember, mikor szülőföldjére megy, ezt fejezi ki a " Szülőföldemen " című költeménye. 48.-ban kortesuton járt, Félegyházára is elmegy. Odahaza ezernyi benyomás fogadja, ekkor írja csodás szépségű költeményét, melynek az a nagy titka, hogy alig van benne reflektáló elem, mintegy nagy álmom. Tudatosság nélkül, szinte ösztönösen csordul ki lelkéből a dal:

" Itt születtem én ezen a tájon,
Az alföldi szép nagy rónaságon,
Ez a város születésem helye,
Mintha dajkám dalával vón'tele,
Most is hallom e dalt, elhangzott bár:
- Cserebogár, sárga cserebogár -

Ugy mentem el innen, mint kis gyermek,
És mint meglett ember, úgy jöttem meg.
Hej, azóta husz esztendő telt el,
Megrakodva buval és örömmel ...
Husz esztendő ... az idő hogy eljár !
- Cserebogár, sárga cserebogár -

A versszakok végén levő nóta is álomba ringató. Hogy ezt idézi, már maga is művészi és mesteri. Mi mindent lát ! Látja a Nagy Alföldet, a várost, s mintha látná otthon dajkáját. " Husz esztendő..." itt van egy kis reflexió. A többi mind álomba ringatja az embert.

Ezeknek a hatása alatt maga is gyermekké válik. Az esti harangszóval még jobban álomba ringat:

" Megkondul az esteli harangszó,
Kifáradt már a lovas és a ló,
Hazamegyek, ölébe vesz dajkám,
Az altató nóta hangzik ajkán,
Hallgatom s félálomban vagyok már ...
- Cserebogár, sárga cserebogár."-

Egy másik költeménye, amely egyszerűbb, de a leírásánál fogva roppant művészi. Szalkszentmártonban írta. Este elment a falu szétnézni, s egész sereg képet röppentett fel: Ez a költeménye: " Rég elhúzták az esteli harangot."

" Rég elhúzták az esteli harangot.
Ki az, aki még mostan is barangol ?
Csak én járok a faluban egyedül.
Keresem az álmat, de az elkerül."

/: Most jönnek a festői részek :/

" Fönn van a hold, fönn vannak a csillagok;
Mint megannyi szép leányszem úgy ragyog.
Sötét árnyat vetnek a fák, a házak,
Unalmukban egyebet se csinálnak."

/: Egy-két szóval festi a hangulatot, de részletes. A következő versszak gyönyörű falusi, idillikus kép.:/

"Amott egy ház, tetején két gölya,
Alant egy pár ember a kis ajtóba!...
Legény, leány - amaz szőke, ez barna,
Legény a lányt subájába takarja.

Mellettök mentem el, észre sem vettek.
Én Istenem, de boldogak lehetnek !
Nem irigylem, de mégis jobb szeretném,
Ha azt a kis barna lányt észölelném !"

Petőfi lírai költészetének Petőfi előtt is megvoltak a több százados fejlődésben koronként és egyeseknél egyes jellemvonásai. Petőfi az egyetlen, aki 1./ azt a legnagyobb mértékben ki tudta fejezni, amit előtte csak töredékesen látunk, 2./ nála ez eggyé olvad az, amit előtte csak részletekben fejeztek ki.

Petőfi dalköltészete.

Belépünk Petőfi ezer színben ragyogó költői világába.

Petőfi nemcsak a lirában, hanem az epikában, drámában is tett kísérletet. Vannak prózai művei is: uti rajzai és levelei, de ránézve legjellegzetesebb a lirája, amelynek körében bizonyos tárgyi és műfaji csoportok vannak: dalai, ezek vonalán foglalkozunk népdalaival, személyi dalaival, hazafias dalaival, szerelemi dalaival, hazafias dalaival, ódáival és elégiáival.

A d a l r ó l.

A dal egyike a legrégebbi műfajoknak. Megvolt már a görögökénél is: Anakreon bordaljai, megvolt a rómaiaknál: Horatius, Catullus dalai. Bizonyos, hogy ők is népi hatás alatt álltak, ha nem is ismerték a népi dalokat. Ezeket ismerték és próbálták tárgyban, hangban ellesni ezeket a népies termékeket. Ez a líra legközvetlenebb műfaja, amelynek megnyilvánulása oly egyszerű, természetes és könnyen kibuggyanó, mint a forrásvíz. A népköltészet ösztönös, nem csoda, ha nagy műalkotók is hozzá fordultak és kölcsönöztek tőle. Ezért van az, hogy a legnagyobb költők /: költők :/ a népi költészethez fordultak. /: A XVIII. század végén Angliából indul ki ez a hatás, Rousseau tanítása, Herder népies gyűjtései, népies hatás alatt kezdenek írni. Goethe, a nagy klasszikus értékelte a nép dalait. Az angol Burns csupa népies hatásokat hoz magával, a francia Béranger is nézte a népköltészetet.

Mik ennek a dalköltészetnek a legfontosabb tulajdonságai

Az igazi dal mélyebb érzéseket is kifejezhet, de inkább gyorsuló, elröppenő érzéseket szokott kifejezni. Azonban az is fontos, hogy az igazi dal nem is mélyülhet úgy el, mint az óda és nem is szállhat annyira le, mint a ditirambus. Eppenezért, mivel egyszerre csordul ki a lélekből, azt kell mondani, hogy a forma és a tartalom egyszerre születik meg. Igazában minden népi dal dalolható, vagy könnyű rá nótát csinálni. Ez fontos.

Főjellembonásai: pillanatnyiség, rövidség, elevenség.

Ezt Petőfi tudta s minden fontosabb vonását figyelembe vette a népköltészetnek, de megsokszorozva olyan magaslatra emelte, hogy általában népköltészeti termékeknek vehetőek dalai. Pl. Erdélyi Jánosnak Petőfi is küldött népdalokat, köztük a maga dalaiból is, melyekről Erdélyi azt hitte, hogy népköltés és fel is vette kötetének második részébe. A nép aztán tovább költötte ezeket, beköltöztek a tiszta népköltészetbe pl. "Juhászlegény, szegény juhászlegény".

A dal a lírai költészetnek - azt lehet mondani - a legegyszerűbb, legtermészetesebb és legkedvesebb formája, amely mindig csak hangulatot, érzelmet fejez ki, még pedig itt se valami mélyebb, hosszabb lezárással, hanem egy pillanatnyi hatást elmélkedés nélkül. Alig egy

halvány reflexív elem csak. Természetes, hogy gondolattal kell kifejezni érzelmét, hangulatát a költőnek, csak hogy ez a parányi gondolati elem felolvad a hangulatba. Azt lehet mondani, hogy egy gondolat felrobbantja a költőt, azután felolvad a dalban, pl. " Befordultam a konyhára." Innen van a leheletszerűség és a könnyedség.

Mélyebb érzést is dalolhat a költő, de azt csak megvillantja. Tárgya futó, könnyed benyomás, melyet ki lehet fejezni egy pár gondolattal. Átlag a dal formailag mindig egy-két-három versszak, lehet hosszabb is, de ébren kell tartani a hangulatot. A hangulat mindig egységes, a szerkezet pedig egyszerű és kerek.

A nyelve lehet színes, de soha se pompázó, nyelve nem ragyogó jelzőkkel telerakott, mint az óda. Mivel a hatás zenei, valóban a dal mindig dallamos, nem is jó dal, amelyik nem alkalmazható dallamra. Az igazi jó dal együtt születik a dallammal. /: A Fráter-nóták is pl. együtt csordultak ki a szerző lelkéből a dallammal és a tartalommal :/ Petőfi-nek minden dala dalolható, /: a Szabolcskáé is :/, a dalhoz méltó a dalnok is.

Milyen körben mozoghat a dal világa ?

Azt lehet mondani: van 1. vallásos és 2. világi dal. A világiban van: hazafias, szerelmi, cszládi, bordal stb. Hangulatára nézve általában komoly és humoros, vagy gúnyos. /: Pl. a nép szokott képviselő-választásokon csinálni ilyet. Mikor Kemény Zsigmond báró - elhanyagolta külsejét - fellépett Pesten, az ellenzéki táborban csinálták róla: " Ha piszkos is a kabátja, Deák Ferenc a barátja, Éljen Kemény Zsigmond ! :/

Eredetére nézve lehet a dal kétféle: 1. népdal és 2. müdal. Népdal az, amelyik a nép ajkán támadt, a nép csinálta és az is énekli. Müdal az, amely határozott egyén alkotása. A népdalban nincs is egyéni vonás: általános, de mindig van benne naivság és báj. A müdal már egyénibb lehet gazdag. Vannak a franciáknál is könnyü dalok, a " chanson"-ok; a német dalok érzelmeseek, a szláv dal melancholikus, a magyar kifejezésre juttatja a keleti jelleget: szerolemkoldulás nincs benne, inkább hetykeség, büszkeség van benne /: pl. " Háromszor is beüzentem, Kati gyere ki, Megállj Kati, megbánja ezt valaki", vagy: " Sárba taposom a fényképedet ..." :/ azonnal átcsaphat fenyegetésbe is. A hetykeség nem azt jelenti, hogy ezzel van tele a magyar dal, hogy nincs benne érzelmesség, nem jelenti, hogy nincs érzelem, hisz a váláskor a magyar is kesereg: ha elviszik a legényt, elbucsuzik anyjától, esatába menet a legérezelmesebb dalokat énekli, de ha elszakítják kedvesét, másnap sir, a magyar azt mondja: elszólták kedvesét. A magyar dalban sirva-vigadás van.

Nagyon finom és éles-elméjü megállapítás a magyar dal természetére vonatkozólag Horváth János tanulmányában, a " Magyar Népiesség" -ben, hogy nem az a fontos, hogy a nép csinálta-e, hanem az, hogy a nép géniuszának tetszett-e, magába fogadta-e és dalolja-e, az a fontos: magá-

vá tette-e? Pl. Petőfi: "Juhászlegény ..." De eredetére nézve mégis meg lehet különböztetni, hogy tiszta népi termék, vagy ismert költő alkotása. Erdélyi János is ilyenformán gondolkozott a népi dalgyűjteményében együtt közli a nép eredeti és az ismert költő népies dalait is. Közül Petőfi-nótákat is.

Népdalköltésünk - akár tiszta népi, akár költői - természetesen is elég gazdag volt. Ujabban a 70, - 80, - 90-es években felendült a magyar népdal költészet. Petőfi előtt is jelentékeny volt a népdal költészet. Ma csökkent.

A dalköltészet Petőfi előtt.

A népköltészet felfedezése a XVIII. századnak az érdeme, a nagy századnak, a gondolkodók századának a terméke. Angliából indul el, amikor Percy püspök kiadja ó-angol balladáit, összegyűjti és megadja őket: pl. Edward király /: ford. Szász K. :/, ráirányítja a figyelmet a népköltészet termékeire, hogy ezek nem megvetendők. /: Ide tartoznak a németek is, akik kiadják Homeros énekeit Homeros a népköltészet csodája :/. Makpherson kiadja az Osszián balladáit.

Német részről a nagy Herder indítja meg a munkát. Ő rájön arra, hogy az igazi költészet a népi költészet; elkezdi gyűjteni a különböző népek dalait: "Stimmen der Völker". Tőlünk nem kapott, de a szerbektől igen, egy lelkes szerb irónótól: /: A szláv dalos nép, az orosz mező tele van dallal, az orosz foglyok egy pár napos taborozás után már összhangzatosan énekeltek. - Külföldön / nyugat / az összhangos éneklés a szokás :/. Herder nemcsak gyűjtött, hanem elkezdte az elméletet, ez nagy port vert fel mindenütt.

Nálunk. Tudjuk, hogy ma már a magyar irodalomtörténetek olyan századokban is kutatnak a népi költészet után, melyekről keveset tudunk. Pintér J. a XII. században is említi. - Első igazi nagy műdalköltő Balassa, a XVII. században Rimay, Zrinyi, kiknek idillikus dalain érzik a népies költészet hatása, a XVIII. században Faludi, ő nagyszerű formaérzéssel alkotta meg dalait, Amadé sokat írt, alkalmas is lett volna dal írására, de ő pongyolább. A népköltészet mindnyájukra hatott. A kuruc világ idején virágzó népdal költészetünk volt.

Herder mélyebb hatása érzik a nagy Révain, a klasszikus költőn. Gondolkodott Herdervirásain és figyelmeztetett, hogy gyűjtsük a közénekeket, amelyekben a természet csodája nyilvánul meg. Megérezte, hogy a népi költészet fontos, azonban, mint tudós, már nem követte, a maga kutatásaihoz /: Halotti Beszéd :/ még nem kapcsolta hozzá a népi nyelv értékes adalékait, de megemlítette, hogy ezeket érdemes tanulmányozni.

Első, aki mint poéta, tudatosan tanulmányozta és gyűjti a népdalokat, Pálóczi Horvát Adám. "Sári rózsám" egész népi jellegű. Sok kuruc dalt mentett, nagy hasznot tett vele az irodalomnak. Ez a népiesség azonban még nehézkes, van benne egy kis affektáltság, egy kis rokokó, de hallhatott Herderről is.

Jön Csokonai, ő egy kis Petőfi, benne egész sereg olyan hang van, amely megvan Petőfiben /: és Aranyban :/ a népdal, a műeposz hangja, stb. a "Szegény Zsuzsi a táborozáskor" kezdete egészen népdalszerű.

Fontosabb Vitkóvics /: egri szerb származású ember :/ működése. Maga-magát tüzes magyarnak vallotta. Örökölte már a szülői házból véralkatánál fogva a népdal szeretetét, vannak sikerült népdalai is. Ő hatott Vörösmartyra, Kölcseyre és Bajzára is. Ezek dalai azonban a német dalok hatása alatt készültek, Kisfaludy Sándoré pedig francia hatás alatt. Kisfaludy Károly már értékelte a népköltészetet, de bizonyos válogatással.

A nagy Kölcsey, akin német klasszicizmus tükröződött, Herder hatása alatt írta a "Nemzeti hagyományok"-at. Ő mondja, hogy az igazi költészetnek a csiráját a népies költészetben kell keresni. Maga is próbált népi dalt írni, azonban először egy Csokonai-dalból, majd e gy a saját dalából akart népdalt írni.

Bajza is ilyen formában desztillálta a maga dalait, de igazi népdalt még nem tudnak írni.

Kisfaludy Károly dalai elég hangulatosak, de hiányzik az élénkség és clevenség, amely Petőfinél megvan. Sikerült a "Rákosi szántó a török alatt".

Vörösmarty, ez a nagyszerű klasszicista is érdeklődött a népköltészet iránt: gyűjtött, gondolkodott, nem lehetne-e egy kis archaizmust vinni bele. Legjobb ilyen költeménye a "Puszta csárda." Az ő szent hazaszeretetéből merített Petőfi is. Vörösmartyval történt meg, hogy még klasszikus eposzait hexameterben írta, a "Tündérvölgy"-et alexandrinokban. Petőfire ez nagyon hatott a "János vitéz"-ben. Ugyanabban versformában írta. /: Arany is a Toldit :/.

Petőfi legnevezetesebb előzői inkább a kisebbek közül való, akik már magukkal hozták ezt az ösztönös hangot. Ezek pedig Gaál József és ~~Pálóczi~~ Gergely.

Gaál Józsefnek voltak népies hatású darabjai: egy népies regénye, a "Szirmai Anna", népies drámája, "A peleskei notárius", vagy "A király Ludason", a "Szerelm a champagneon". Fontosabbak népies tájrajzai, életképei, megjelenik nála a magyar betyárvilág: Zöld Marci, Becskercki és így tovább. /: Ezeknek a magyar betyároknak az ősei a szegény magyar kuruc katonák. A nép mindig a betyároknak fogja pártját, támogatja s sose aljasítja le őket. Azt tartja róluk, hogy

rosszat tesznek, de nem bántják a szegényt s csak utolsó esetben vetemnek gyilkosságra. A nép idealizálja őket :/ Gaál József fogalmazta meg 1846-ban a Kisfaludy-Társaság pályázati hirdetését: "Készítettessék költői beszély versben, melynek hőse egy a nép ajkán élő történeti személy" stb. A "A peloskai nótárius"-ban egész népies alak Baczur Gázi. Háta mögött volt a Hortobágy, a juhászélet és megjelentek a népdalok. A magyar alakok szerepeltetése Gaál Józsefnél első, itt hangzik először a legelső magyar népdal: "Hortobágyi pusztán fu a szél", itt született /: a Hortobágyon :/ az első Petőfi népdal: "Hortobágyi korcsmárosné angyalom".

Czuczor Gergely is a nép fia, 113 népies verset írt, közülük 30 egészen népies. "Bort iszom én, boros vagyok" kezdetű dalát a nép is dalolta. Egynéhány dala szinte olyan, hogy Petőfinek is odaillethetnék. Czuczornak már olyan dalköltészete van, hogy megközelíti a Petőfiét. A kor levegőjében lévő elmélet és a demokratikus hangok a népre terelik a figyelmet és amikor a költők kezdenek népies dalokat írni, az irodalomban is megjelennek a bölcselők, nálunk megjelenik Erdélyi János aki már tudatosan kezdi gyűjteni a népi költészet virágait és igyekszik magyarázni, "Népdalok és mondák" című kétkötetes munkája nagyon becses. Erdélyi felszólította Magyarországra egész intellegenciáját hogy legyenek segítségére. /: Szinnyei Józsefnek is segítségére voltak hallgatói a Magyar Tájszótár készítésében: / - /: Nem régen megtalálták az Akadémia irattárában Erdélyi gyűjtését.:/

Erdélyi felhívását hallotta a fiatal Petőfi, aki megtestesülése volt a népdalköltésnek, maga is gyűjtött, hisz gyermekkorában a katonaelményei segítségére voltak. Tudatában volt, hogy ezt a költészetet kell ujjá teremteni. Arany Jánoshoz írta, hogy költeményeinek nagy részét odaadná, ha a legszebb daraboknak ő lenne a szerzője. Tudjuk róla, hogy többször hangsúlyozta, hogy ezeknek a népdaloknak a követése nagy gyönyörűséget szerez neki. Egy-egy népdal meg is érzik az ő költeményeit. Érdekes, aki az Arany-Gyulai féle népköltési gyűjteményt folytatja egy cikkében /: Ethnographia :/ ki is válogat egy-egy Petőfitől gyűjtött népdalt: "Nem bánom, hogy parasztnak születtem", 2. "De szépen szól a klarinét", 3. "Rongyos a csárda teteje", 4. "Érik a, érik a cseresnye hajajaja", 5. "Azért minden úgy vigyázzon az idén", 6. "Káka tövén költ a ruca", 7. "Szederinda-hajtás", 8. "Ha érzem a fergegeteg elcjét".

Petőfin tul Tompa is foglalkozott népdallal. Pesten a Rókusban feküdt, amikor írta a "Pusztán lakom, pusztán az én lakásom" kezdetű népdalát.

Arany is írt népdalokat: "Kondorosi csárda mellett", amely Szabolcskát is meghihlette - /: szinte magunk előtt látjuk az öreg Aranyt, a megtestesült magyart / szeme, kerek tatár koponyája /, amint

gitárját pengeti :/, ő zenésítette meg Petőfi: " A toronyban delet harangoznak " kezdetű dalát.

Van Gyulainak is egy népdalszerű költeménye, ő folyton figyelmeztette a költőket, hogy ne szakadjanak el a népi költészettől. Elítélte a sallangosokat, mert nem tudtak újat hozni. Gyulai gyűjtött baladákat is.

A Petőfi követő iskola egyik tagja Tóth Kálmán. Ismert dala: " Füttyöl a szél, az idő már őszre jár ", s " Felleg borult az erdőre ". Ő volt a legköltőibb lélek a Petőfi-utánczók között.

Van nak népies dala, sok van Endrődi Sándornak aki népies volt költészetében s a kuruc dalok utánczásában. Kevés költő vette be a népiest. Pap Zoltán is irt népies dalt. Ide lehet venni Fráter Lórándot, Szabolcskát, kiknek gyönyörű dalait mindenki énekli.

Mindezeknek a mőköltőknek a dalai kevés kivétellel nem speciálisan magyar dalok, vagyis nincsenek meg bennük azok a lelket, lényegét adó csodás vonások, melyek igazán magyarrá tegyék. Magyar lélekből fakadtak ezek és művésziek is, de a faji szín nem érzik rajtuk. Megszólaltatták a lelkivilágot, de valami külföldi hatás érzik rajtuk, vagy ha maguk éneklik is, helyzetdal-félék, nem forrtak össze a néppel, mint Petőfi, akinek nótáit a nép is átvette. Hiányzik belőlük az átéltség. Petőfi el tudta lesni ezeket a titkokat a magyar népdalból, jellemző vonásait átvitte a maga dalaiba, de megnevesítve, tudatos művészettel. Ez tette nagyvá őt a világirodalomban is. Elválasztja ez őt a többi népdalköltőtől, irt úgy, ahogy lelkéből kicsordult, hiába műköltő, maga a lényeg a dalban igazán népi.

Petőfi népdalai.

Petőfi kb. 60-56 népdalt irt. Első határozott népdalszerű alkotása - amikor még csak fejlődőben volt géniusza - már 41-ből való. /: Némely kiadások nem közlik, Voinovich azonban felveszi időrendben :/ Ez az első népdalszerű költeménye két versszak: címe: "Erdő szélén puszta csárda..."

" Erdő szélén puszta csárda,
Hejh mért sietsz oda sárga ?
Fordulj vissza szép paripám,
Nincs benne már kedves babám.

Csárda csárda gonosz csárda,
Süllyedj fenéig a sárba !
Befogadtad a rossz legényt,
Megölte kincsemet, szegényt ! "

Határozottan a népdal legjellemzőbb vonásaival tűnik fel a

már 42-ből való " Hortobágyi korcsmárosné angyalom " kezdetű dala. Legelső debreceni látogatása alkalmával írta ezt. Pápáról jött egy barátjával és mint igazán finom, emelkedett lélek, tudta Debrecen jelentőségét, tudta, hogy híres a Kollégium; megnézte a nagy könyvtárat, megnézte Csokonai sírját és innen gyalogolt ki a Hortobágyra, ahol kidőlve írta ezt a költeményt. Csodás véletlen, hogy első igazi népdalát azon a puszta írta, amely úgy tűnt fel, mint a magyar ősi foglalkozás hazája. /: Erről a pusztáról szól az első szimfónia magyar nótája :/. A költő be-megy a csárdába, bort rendel és megírja költeményét, mely belekerül az Erdélyi-féle gyűjteménybe, melyet nemsokára országszerte énekelnek:

" Hortobágyi korcsmárosné angyalom !
Tegyen ide egy üveg bort, hadd iszom;
Debrecentől Nagy-Hortobágy messze van,
Debrecentől Hortobágyig szomjazom.

Szilaj nótát füttyörésznek a szelek,
Lelkem, testem majd megveszi a hideg:
Tekintsen rám korcsmárosné violám !
Fölmelegszen kökényszeme sugarán.

Korcsmárosné, hej, hol termelt a bora ?
Savanyu, mint az éretlen vadalma.
Csókolja meg az ajkamat szaporán,
Édes a csók, megédesül tőle szám.

Szép menyecske ... savanyu bor ... édes csók ...
Az én lábom ide s oda tántorog;
Öleljen meg, korcsmárosné édesem !
Ne várja, míg itt hosszában elesem.

Ejh galambom, milyen puha a keble !
Hadd nyugodjam csak egy kicsit fölötte;
Ugyis kemény ágyam lesz az éjtszaka,
Messze lakom, nem érek még ma haza."

/: Oly szép, oly kiképzett ! :/

Tehát 41-ben már van ilyen népdalszerű kis költeménye, 42-ben már hármat ír, 43-ban vagy 13-at, 44-ben vagy 24-et, 45-ben vagy 13-at, 46-ban 12-t vagy 13-at, 47-ben 2-3-at, 48-ban egyet, 49-ben egyet se. Lassanként elhallgat ez az ága költészetének.

Népdalainak sora :

- 41-ből: " Erdő szélén pusztá csárda";
42-ből: " Hortobágyi korcsmárosné angyalom !" " Mi haszna
hogy a csoroszlya Az ugart fölhasogatja ?"
43-ból: " Kakasszóra hajnal ébred, Én leánnyal nem beszé-
lek," " Ki vagyok én ? Nem mondom meg",

""

""

""

""

Lánggal égő teremtette, Nagy a harag a szívembe", " Érik a gabona,
legek a napok", " Befordultam a konyhára", " Hej nekem hát vigaszt
st mi sem ad", " Kis furulyám szomorufüz ága", " A szerelem, a szere-
m sötét verem", " A virágnak megtiltani nem lehet", " Nem megyek én
men sehová", " Sikos a hó, szalad a szán", " Boldogtalan voltam tel-
s életemben ", /: Ezt egyéni költészetébe is lehet sorolni.: / végül:
emetésre szól az ének".

44-ből: " Nem ver meg az Isten engem", " Hirös város az
Földön Kecskemét ", " Keresztuton állok, merre tartsak?" /: Kétes
adeti /: " A faluban utcahosszat, Muzsikáltatom magamat ", /: Tiszta
odal: / " Fürdik a holdvilág az éj tengerében" /: Tiszta népies, meg
lehet festeni /: " Az én torkom álló malom " " Árvalányhaj a süvegem
bórétája " " Gyenge vagyok, testem lelkem fáradt " " Mi folyott a
szón? Patakviznek gyöngyc " " Virit a kikirics " " Mi nagyobb a
Szent-Gellért hegyénél ?" /: Nem tiszta népies /: " Elvennélek én csak
adnának " " Nem nézek én, minek néznék az égre " " Ez a világ ami-
lyen nagy, Te galambom oly kicsi vagy " " Pusztán születtem a pusztán
lakom " /: Rokona a " Nincs cserepes tanyám" /: " Ezrivel terem a fán
meggy " " Esik, esik, esik, csókeső esik " " Gyere lovam, hadd
megyem rád nyergem " /: Gyulai nem győzte csodálni /: " A hegyoldalt
nyigesor takarja " " Szerelem, szerelem, keserő szerelem " " Fé-
mes csillag mond meg nekem " " Boldog éjjel együtt leszek rázsámmal"
/: Ennek különösen a második versszaka szép: /:

" Nem jó csillag lett volna énbőlőlem;
Tudja Isten, nem maradnék az égen,
Nem kellene énnekem a mennyország,
Lejárnék én
Minden estén
Kedves rózsám tehozzád."

Következő dala: " Katona vagyok én, kiszolgált katona " " Nem tesz fel
a lány magában egyebet."

45-ből: " Hull a levél a virágról " " Jaj be bus ez a
harangszó " " Le az égről hull a csillag, Szemeimből könnyek hullnak"
/: A " Cipruslombok"-ból.: / Lehetne említeni kb. négyet, melyekben sok
népdalelem, de nem vesszük fel: pl. " Be szomorú ez az élet énnékem,"
" Messze vándoroltam ", stb. Tiszta népdalok: " A toronyban delet
hangoznak " - " Piroslik a kecskerágó " - " Kicsapott a folyó, viz-
uszik a táj " - " Van a nagy Alföldön csárda sok " - " Paripámnak
ő színe fakó " - " A szerelem gyöngyei"-ből: " Éj van csend és nyu-
galomnak éje " - " Fa leszek, ha fának vagy virága " - Piroslik már
a fákon a levél " - " Juhászlegény szegény juhászlegény " - " A sze-

retőn nyalka gyerek " -

46-ből: " Rég elhúzták az esteli harangot " - " Zöld leveles, fehér virágos akácfa " - " Barna menyecskeének szeme közé néztem " - A "Julia-dalokból" : " Te vagy, te vagy barna kislány Szemem lelke fénye " - " Szerelmes vagyok én, vagy talán tűzbe es-tem " - " Szerelmes vagyok én, megmondjam-e kibe ? " - " Száll a felhő magasan, magasan " - " Ereszkedik le a felhő, Hull a fára őszi eső " - /: Az eleje nem egészen népdalszerű :/ " Ha szavaidat megfontolom " - " Oda járok, hová senki nem megyen " - " Világoskék a csillagos éjtszaka " - " Reszket a bokor, mert madárka szállott rá ".

47-ből: " Tedd le bojtár a subádat " - " Csuklyában jár a barát " - /: Részben népdalias :/ " Ide kislány, ide hozzám egy szóra " - " Az erdőnek madara van " - A " Julia-dalokból " valók, sok bennük a népdalias: " Jó ideje lement a nap, Le is szállott már a harmat " - " Megbántott a rózsám nagyon ". Befejezi ezt a ciklust a " Reszket a bokor " testvére: " Rózsabokor a domboldalon."

48 - 49-ben már más nagy érzések töltik el lelkét.

A népdalok jellemzése.

Ha ezeket a népdalokat végig olvassuk, és elmélkedünk felettük, a páratlan művészi készséget és tiszta népdalszerűséget különösen három irányban érezzük: 1./ hogy népdalok tárgyukra, 2./ szerkezetükre, 3./ nyelvükre nézve.

E 6065 népdal nem egyforma érzésű, vannak köztük olyanok, amelyek kevésbé éreztetik a népies hatást. De ha az egészet gyöngy-sorba fűzzük, művésziesség, költőiség és magyarosság szempontjából nemcsak a magyar, hanem a világirodalom is hasonló alkotás.

1./ Tárgyban népies ez a népdalciklus. Petőfi népdala-
inak a tárgya legnagyobb részben a szerelem és csak kisebb részben va-
lami alkalmi hangulat, szeszély. Bármilyen a tárgya, bevezet a magyar
nép lelki világába, úgy, hogy kibontakozik ezekből a dalokból a magyar
falusi emberek psychéje. Tárgy szempontjából nézve egy hang, egy ötlet,
egy gondolat, pl.: a " Hortobágyi kocsmárosné " kezdetű dala. /: Ki-
gyalogol Debrecenből a Hortobágyra, elfárad, kipihen magát. Mint egy
csikóslegény a botjára dőlve elmereng, s lelkét elfogja a végtelen ró-
na, a költőt is megkapja ez a végtelenség s bent a mámor és a szép csap-
lárné keltette hangulat adja kezébe a tollat a fiatal Petőfinek. :/
Oly szerencsés alkotás, hogy nemsokára népdallá válik.

Szintén régi dala a " Lánggal égő teremtetted. " Jellemző
a sokat szenvedett, dacos költőre. Rövid, muló kis hangulatot örökít
meg ebben a Pozsonyban írt dalában.

" Lánggal égő teremtetted !
Nagy a harag a szívembe';
Ugy háborgok, úgy hánykódom,
Mintha volnék a Balaton.

Viszontagság az életem,
Ezer bajban keveredem,
Hogyha leányszemem volna,
Egy pár kendőt tele sirna.

Eh, a sirás nem kenyerem !
Kinek tetszik pityeregjen.
Én egy nagyot káromkodom,
Ugy csilapul a haragom."

Pillanatnyi hatás a "Befordultam a konyhára," az egész nem más, mint egy szép leányszem ígérete, mozgalmás, szinte drámai gyorsaságu, amely szinte ellentétes képpel zárul.

Ilyen ötlet és futó hangulat illusztrálására jó példa a "Hej, nekem hát vigasztalást mi sem ad ?" című dala. Itt a bor mámorába igyekszik fojtani busulását, nem káromkodásba. Így végződik:

" En előttem ilyen élet nem élet,
Hol az ember de semmit sem remélhet.
Volna bár e pohár borban halálom,
Hogy lehetne bajaimtól megválnom !"

Az ilyen futó gondolat s ötlet épen olyan nála, mint a tiszta népdalokban. Mint a népnél látjuk, ezt találjuk nála is, még szerelmi dalaiban is van ilyen ötletszerűség. Ha ilyen szemszögből nézzük a paraszt-pszichét, látjuk, hogyan gondolkodik ez a keleti eredetű magyar lélek. Az érzés sokkal egyetemesebb, mint a gondolat, ebben Petőfi eggyé lesz a néppel.

Mivel ezek a Petőfi-dalok érzési síkban játszódnak, Petőfi egy itt a néppel, azért tud olyan mély hangot adni. Pl a "Befordultam a konyhára" olyan, mintha a nép dalolná, maga a háttér is tiszta népies; vagy a "Sikos a hó, szalad a szán," vagy az "Árvalányhaj a süvegem bokkrétája" éppen olyan, mint ahogy a nép énekel.

Ha még erősebben érzékelteti érzéseit, még élénkebben veti ti elő a népet, pl. a "Hortobágyi kocsmárosné"-ban, vagy abban a jellegzetes nótájában, amely nagyon jellemző a magyar legényre, melynek címe: "A faluban utcahosszat." /: Dunavecseán írta, tehát odahaza.:/

" A faluban utcahosszat
Muzsikáltatom magamat;

Tele palack a kezembe,
Táncolok, mint veszett fene.

Huzd rá, cigány, siralmasan,
Hogy magamat kisírhasam,
De majd ott az ablak alatt
Huzzatok valami vigat.

Ott lakik az én csillagom,
Az én bujdosó csillagom,
Aki tőlem elbujdosott
A világát mással éli most.

Hej, cigányok, itt az ablak:
Most a legeslegvigabbat;
Ne lássa az a csalfa lány,
Hogy busulok csalfaságán."

Itt van az a nyakasság, hogy nem mutatja fájdalmát. /: Itt már megjátszott érzéseket látunk. /: Előzmény: egy parasztlegény szerelmi csalódása, amit faji dacosságból nem sokáig mutat, borba akarja fojtani bánatát, de amikor odaáll az ablak alá, akkor látszik, hogy szerelmes. Ilyenféle "A falu rosszá"-nak a cselekvénye /: több Petőfi motát vettek bele. /: Itt az előzmény a legény szerelme, a másik mozzanat a legény mulatozása, a harmadik a szerelmi csalódás. Valóságos kis dráma, egy eszevesztett mulatozás, de mély háttérrel. Ez a Petőfi nagy művészete. /: A képzőművészet is megörökítette: Bihari rajzolt sok ilyen népies dolgot. /:

Látjuk tehát, hogy ki tudott fejezni általános érzést is.

Petőfi ezekben a tiszta népdalokban nem egyszer érezteti a maga egyéni hangulatát. Mindenki elmondhatja, amit énekel, de tudjuk, hogy magáról szól, pl. a "Temetésre szól az ének". Valóban előtte mentek el, ott vitték ki a halottakat /: a régi kat.kórház Debrecenben. /: Ferenczi Zoltán, aki megírta Petőfi életrajzát, utána járt, hogy mikor történt az, hogy Sas Erzsikével keresztül megy a költő az ökörszekéren a falun és mondja a kislánynak, hogy válasszanak csillagot, akkor valóban szép csillagos éjjel volt. Tehát nem helyzetdalt írt. Érdekes, hogy a Jászai Mari, a nagy Petőfi-rajongó felvitette Pestre az öreg Sas Erzsit, aki megláthatta a Petőfi múzeumot - és elszavalta neki a kis verset, aki megerősítette, hogy úgy történt, ahogy a költő leírta. /: Látjuk, hogy mennyire igaz és mennyire költőivé tudja tenni a tárgyat.

Ilyen költeménye a "Boldogtalan voltam teljes életomban", vagy "Ez a világ amilyen nagy, te galambom oly kicsiny vagy", aktuális ugyan, de egészen közkeletűvé vált. Sok van ilyen a "Cipruslombok"-

ban, a "Julia-dalok"-ban: " Te vagy, te vagy barna kislány ", " Szerelmes vagyok én," " Száll a felhő," stb. Néha tehát egyéni érzéseket visz dalaiba.

2./ Szerkezete. Nagyon növelte Petőfi népszerűségét dalainak sajátos művészi szerkezete. Bizonyos, ha lángesze nem érintkezik annyira a néppel, nem is tanulja el annyiban a népdal sajátosságát. Gyulai emeli ki legjobban - Erdélyi is foglalkozott vele - hogy a magyar népdal lendítő sora, kezdő képe a török-tatár népdalokban is megvan. Akár eredetéről, akár szerepéről sokat lehetne beszélni. Ha az ember deriválni akarná bizonyos rögzítő pontokra, megvan a kapcsolat a lendítősorok és a többi közt:

1./ van helyi kapcsolat, pl. " Kicsi falu, fehér ház, Édes rózsám mit csinálsz ?" -

2./ van időbeli kapcsolat, pl. " Buzával él a vadgalamb, De szépen szól a nagyharang." Kissé távoli kép, de lehet, hogy bizonyos látási kép merül fel a legény képzeletében, ugyanakkor hallja a harangszót;

3./ van ok és okozati kapcsolat, pl.: " Harangoznak Csengerbe, Vajjon ki halt meg benne ?"

4./ analogiás kapcsolat, pl.: " Három dinnye van egy száron ", sokkal szobba a " Hét csillagból van a Göncöl-szekere";

5./ lehet ellentétes is a kapcsolat: " Káka tövén költ a ruca, Jó földben terem a buza," második része: " De ahol a széplány terem ", ellentéte az elsőnek.

Minél bensőbb ez a kapcsolat, annál erősebb a lendítő sor és a vers közt a kapcsolat. Petőfi használja ezeket a lendítő képeket, de ösztönösen mindig belső kapcsolatba tudja hozni /: a népdalokban van sok primitív kapcsolat :/, de nála is megtalálható az erősebb és lazább kapcsolat, pl. lazább kapcsolat: Kakasszóra hajnal ébred, En lányokkal nem beszélek," erősebb: " Lánggal égő teremtetted, Nagy a harag a szívembe'," benső a kapcsolat itt: " Árvalányhaj a süvegem bokrétája, Árva leány a szerelmem violája," vagy " Rózsabokor a domboldalon, Borulj a vállamra angyalom " /: az ő válla a domb, melyre ráborul a rózsza - Julia :/, vagy " Reszket a bokor, mert madárka szállott rá, Reszket a lelkem, mert eszembe jutottál."

Némely nótájában nemcsak a lendítőkép és a tárgy közt van meg a harmonia, hanem végig. Ilyen kép: a "Sikos a hó, szalad a szán" kezdetű verse:

" Sikos a hó, szalad a szán,
esketőre viszik babám,
Esketőre viszik szegényt
Mások kívánsága szerént.

Haj, ha mostan hó lehetnék,
A szán alatt beroskadnék;
Fölfordulna, s kedves babám
Még egyszer átkarolhatnám.

Átkarolnám, ajakára
Csókot nyomnék utoljára,
S melegétől hü szivének
Elolvadnék ... ugy halnék meg !"

A lendítő képet szokták lendítő küszöbnek is nevezni. -
A Petőfi után jövő népdalköltők /: mondja Arany János 1861-ben :/, mind
Petőfi hatása alatt állanak.

Nagyban emeli a Petőfi dalainak elevenségét, szemléletes-
ségét az ő kapcsolatainak gyorsasága, merészsége, ami szintén megvan a
magyar népdalban, de nem mindig így. Petőfi a maga csodásan örökké vib-
ráló össze-visszakupkodásaival össze tud kapcsolni egészen távol álló
dolgokat, nemcsak itt-ott, hanem egész vesszakokon keresztül. Ha meg is
lep bennünket a logikai kapcsolat merészsége, mégis a hangulatot egység-
be tudja szorítani. Ilyen pl.: "A toronyban delet harangoznak." vagy
a "Paripánnak az ő színe fakó." vagy "Tedd le bojtár a subádat."
vagy "Reszket a bokor." című költeménye.

" A toronyban delet harangoznak
A fejem tetejére süt a nap."

Rokkenő nyári meleg van, s a költő a helyett, hogy színez-
né a képet tovább, hirtelen sötét képbe csap át képzelete:

" Hej, ha olyan közel volna sirom,
Mint amilyen rövid az árnyékom."

Másik kép:

" Kihozta az ebédet a gyerek;
Amint látom, egy kis bort is küldtek.
Beh savanyu ! ... De csak kiűritem,
Hiszen még savanyubb az életem.

Élet, élet, áldástalan élet !
Számadásod velem mikor végzed ?
Mikor mondod: menj Isten hírével,
Porladozzál porló szeretőddel !"

Csodás ellentét van a költemény eleje és vége között. Mi-
ába önti rá a nap sugarait, szívében még mindig ott reszket a " Ciprus-
lombok " hősnője. A hatás nagyobb, ha ellentétes képet használunk. Így

sz Petőfi is. Ez az ellentét önkéntelenül jön belőle. Ilyen a Tedd le bojtár a subádat " című költeménye is:

" Tedd le bojtár a subádat,
Mennykő szántsa meg a hátad,
Látod már a patak is letette
Vele a langy szellő letétette.

Falu végén foly a patak,
Fejér koblo csak úgy dagad,
Dagad, dagad széles jó kedvében,
Hogy az ég lenéz mogint rá kéken.

Hová szállott a cinege ?
Honnan jöttél fülemile ?
Akárhonnan semmi gondom rája,
Csak te dalolj, bokrok furulyája.

Kizöldült a kiskert fája,
Mintha toll nőtt volna rája;
El ne röpdülj megtollasodott fa,
Hadd üljek rázsámmal árnyékodba.

Minck mégy a boltba leány,
Pántlikát akarsz venni tán ?
Nézd, a mező szebb pántlikát árul,
Szebbet, ingyen, sokezer virágbul."

Mintha ott volna a nép közt, bele tudja magát élni a nép fia életébe, de viszont mindig van benne valami egyéni is. Tavasz van, zöld a mező, megjelenik a bojtár. Most szökken egy nagyot, leírja a dagadó patakot, s a tiszta kék eget is, szinte benépesíti a tavaszi képet. De tovább megy, amint a " Szeptember végén "-ben mondja, benne virit a szívében az egész kikelet, szinte ez áll előttünk. Majd jön egy leány képe és kiröppen a költő természetsszeretete is. Ez az a szertelen merész kép.

Nagyon kedveli Petőfi a tulzást, meg az ellentétek alkalmazását jelzőkben, hasonlatokban, képekben, de gondolatokban is. Ebben ismét van bizonyos népi vonás. Petőfi idejében a magyar irodalom uralgó iránya, a romanticizmus is szerette, de Petőfihez is nagyon illett ez, pl.: " Ez a világ amilyen nagy, te galambom oly kicsiny vagy," aztán a " Juhászlegény, szegény juhászlegény ! Tele pénzzel ez a kövér erszény." Ha ezek a tulzások nem hordoznak magukban gondolatot, szappanbuborékok, de Petőfinél nem így van.

Egyik legértékesebb vonása Petőfi dalainak a drámaisága.

az a hajlam, hogy Petőfi még érzéseit sem úgy fejezi ki, mint más, hanem cselekvénnyé avatja, dramatizálja, az érzések fejlődését láthatóvá teszi. Rokon ez a nagy epikus költők, pl.: Homeros eljárásával /: Achilles pajzsa :/. Petőfi nemcsak leírja érzéseit, hanem tettekké változtatja. A népdaloknak kétségkívül megvolt a hatása rá, mert ez az elem szintén megvan a népdalokban, de hatással lehetett Petőfire - ami végig kísérte élete végéig - a színészi hajlam. Nem volt jó színész, de mint lángésznel leszüremkedett és megnyilvánult hatásaiban. A színészet nagy hatással volt rá a tudatalatti érzéseknél, tudja őket dramatizálni, monológizálni, pl. "Pató Pál," "Szomjas ember tünődése," ezek azonban csak féldialogusok, másutt egy kis színjátékká alakul a darab.

Akkor tudunk igazán erősen hatni, ha lelkileg szemléletesé tesszük a képet /: pl. a nevelés :/. Petőfi ösztönösen elének varázsolja ezeket a dolgokat. Érdekes itt utalni a "Befordultam a konyhára" című költeményére; ennek Horváth J.: "Petőfi"-jében van szép elemzés. Hol ide, hol oda fordul, cserélgeti a képet, örök, mozgalmasság jelenet, egy pár percig folyik az egész. Ilyen dramatizált költeménye, kihangsúlyozása egy egész csoport érzésnek: "A faluban utcahosszatt," egész kis drámai jelenet. Igen bájos és kedves, mely mutatja, hogy Petőfi még a kényes dolgot is hogy tudja megoldani: a "Zöld leveles fehér virágos akácfa" c. költeménye. Szinte tobzódik a képekkel, színekkel, nemcsak gyönyörű képet fest, hanem egész kis genre-kép kerekedik belőle, egymás után fokozódik.

"Zöld leveles, fehér virágos akácfa,
Kék ruhában szőke kis lány van alatta:
Megeredt az eső, annak végét várja;
A pítvarajtóból kacsingatok rája.

Gyere be galambom, gyere a szobánkba!
Mig eláll az eső, ülj föl a ládánkra;
Ha magas a láda, rája felültetlek;
Ha kemény az ülés, az ölembe veszlek"...

Ez igazi népdal. Idetartozik a "Rég elhúzták az esteli harangot" kezdetű költeménye is.

Ezt a képetvelőször a fiatal Gyulai Pál emelte ki Petőfinél a "Gyere lovam, hadd tegyem rád nyergem" kezdetű költeményében, melyben a legény érzéseit dramatizálja. Volt itt egy népdal forrása is: "Fakó lovam fel van kantározva, El is megyek a rózsámhoz rajta, Repülj Fakó, szikrázzon a patkó, Ez a kislány de kedvemre való" ... Mindent elmond, hogy tele van a lelke, de Petőfi ezt művészibbé egészíti ki:

" Gyere lovam, hadd tegyem rád nyergem !
Galambomnál kell még ma teremnem,
A kengyelbe most teszem bal lábam,
De lelkem már a galambomnál van.

Száll a madár, tár párjához siet;
Sebesen száll, el is hagyott minket.
Erjúkrutól szaporán, jó lovam,
A párját ő sem szereti jobban "...

Mindent elmond.

3./ Nyelve Mindezek mellett éppen oly nagy adomány a képekkel telített nyelv. Oláh Gábor " Petőfi képzeleté "-ben összeszedte Petőfi képzeletének ezeket az elemeit /: értékes könyv :/. Népies Petőfi nemcsak frazeológiájára, szavaira, hanem szellemére nézve is, a nélkül, hogy megtette volna, amit követői, hogy telehintette volna sallangokkal, tájszavakkal. Mindig természetes és mindig tud művészi hatást kelteni. A tárgy és eszméi, a kifejezés a legbensőbb egységben vannak nála, mindig abban a körben, amelyben a nép képzelete mozaik mégis szép és mindig tud illuziót kelteni. Egyénisége mindig visszatükröződik, dalában van mindig valami mélység, sokszor népdalszerűbb a magyar népdalnál. Mint igazi nagy költő, magasra tudja emelni a népdal értékeit.

Itt még sokat lehetne szólni, pl. hogyan simul Petőfi a dalokban adva lévő általános típusokhoz, milyen az ő kedélye, életének színezete, milyenek élményei, hogy mennyire liraiabb az igazi népdalnál, hogy mennyire hatott ... Ezek már finomabb részletek, utalunk Horváth János könyvére.

Petőfi egyik legnagyobb ismerője Ferenczi Zoltán, aki élete jórészét arra fordította, hogy összeszedjen minden adatot Petőfiről. Csak ő utána tudta megalkotni Endrődi Sándor a maga könyvét, aki mint kolozsvári egyetemi magántanár Csernátóni Gyulával megindított egy folyóiratot, melyben adatot kértek az ország közönségétől. Az ihletet Mercy Hugótól kapta. /: Különös, szertelen kis ember, erdélyi szász létére jó magyar volt, sokat tett a Petőfi-kultusz érdekében külföldön is. :/

Egy 46-ból való dala, ahol legszabadabb a képzelete, az "Ereszkedik le a felhő" című.

Ereszkedik le a felhő,
Hull a fáról őszi eső,
Hull a fának a levele,
Mégis szól a fülemile.

Az óra jó későre jár,
Barna kislány, alszol-e már?
Hallod-e a fülemilét,
Fülemile bus énekét?

Záporosó csak úgy szakad,
Fülemile csak dalolgat.
Aki bus dalát hallgatja,
Megesik a szive rajta.

Barna kislány, ha nem alszol,
Hallgasd mit e madár dalol;
E madár az én szerelmem,
Az én elsőhajtott lelkem!

Itt már Juliára gondol. Érdekes, hogy esik az eső és a fülemile dalol, de a költő tudta mit mondott, nem tévesztette el a természet törvényét az ő lelke.

Petőfi bordalai.

=====

Ifjúkori dalainak második csoportját alkotják bordalai.

A második lírai dalfaj, amit Petőfi inkább feltűnése idején szívesen és sikerrel irogatott, amelyben szerette magát álcázni. Tetszett a közönségnek és csak azért is affektált, szerette túlozni magát. Evvel sem volt irodalmunkban se első, se uttörő, előtte már voltak bordalköltőink, de ő új és sajátos hangot vitt bele.

A bordal bortermő vidékeken fejlődik ki. Bordal volt már a görögöknél is. Egyik faja a skolion = zögzugdal, amelyeneket a görögök lakomák /: symposionok :/ alkalmával énekeltek. Egyik legnagyobb énekese a teosi Anakreon /: aki megfordult Samosban, Polykratesnél is .. " Ring des Polykrates :/.

A kr. utáni századokból maradt ránk egy sereg bordal, egy csomó Anakreon utánzta, amelyek az anakreoni dalokat kiszorították. Ezekre az Anakreon dalait utánzó dalokra alkalmazták az anakreonteion, vagy anakreontika elnevezést. Versmértéke az u.n. anakreoni versmérték. Utánozták a renaissance idején, utánozták nálunk is. Fordított ilyeneket Rájinid, Ráday, Kazinczy, Ponori - Terorewk E. /: legjobb :/, utánozta Csokonai, Vitkovics, Szenere Miklós, Dayka G. Csokonait el is nevezték " magyar Anakreon "-nak.

A bordal olyan dal, amelyet a bor, általában a szesz kelt és ad az ember ajkára. Rendszeresen ivás közben énekelik, van tehát valami társas jellege. Szokta az ember magában is dudolni ezeket, azonban általában társaságban van az ember vidám hangulatban, akkor énekel inkább.

Ezt azért emeljük ki, mert Petőfi lassanként a mámoros bordalra tér át.

Amint magának a mámoroknak, úgy az általa keltett bordalnak is többféle faja van, amint a mámoroknak vannak fokozatai, éppenugy a bordalnak is vannak mélyebb, finomabb és csattanósabb árnyalatai. Ilyen bordal a ditiramb is, amilyen a Bacchus ünnepén hangzott el, azonban ez már ódai magaslatra emelkedik. /: Az embert a szeszben lévő csodás valami úgy befolyásolja, hogy elfelejti az élet gondjait és keresztjeit.:/

Hogyan lehet ezt a mámort megnemesíteni?

Amint egy banketten megnemesíti a mámort egy szép beszéd, éppenugy lehet beszélni megnemesített, költői bordalokról, értékét a mámor megnemesítése adja meg. A bordal nem mondható könnyű műfajnak. Ha a költő nagyon józanul ír, nem érzik rajta a mámor hatása, akkor hazug a vers, ha pedig tulságosan mámorosan énekel, akkor tulzásba csap-
hat, amely nem művészi. El kell találni a közép-értéket: a költőm érez-
zék a mámor finiman jelentkező hatása, de inkább helyzetdalként énekel-
je, hogy meg legyen benne az a bizonyos költői józanság, mely művészivé
tegye a dalt. Olvaszthat bele hazafias, szerelmi, baráti érzéseket,
olvaszthat bele reflexiot, egy kis bölcseleti elemet is.

Ilyen kitűnő bordal a Vörösmarty: "Fóti dal"-a. /: Vörösmarty nem vetette meg a bort, sőt a 40-es években ivott is, olyan lett, mint egy "vén cigány" /: Egészen ódaszerű, beleviszi a komoly hazaszeretet is: nem elég csak felsikoltani a hazáért, hanem ten-
ni is kell valamit.

Csokonainak meg Anakreon-utánzataiban vannak könnyebb utánzatok.

A magyar irodalom régi századaiban is jelentkezik a bor-
dal. A bor élvezete nálunk megvolt, s sokszor a kelletténél is nagyobb mértékű volt a borivás. A XVI. - XVII. században nem igen jelentkezik költészetünkben igazi bordal. Első az a kis töredék /: amelyet Pap Károly a Lira történetben ismertetett /: "Hozd el, hozd el" kez-
detű ... /: Akkor sincs a magyar embernek pénze, hitelbe akar inni.:/

Aki mint műköltő bordalt ír, első Balassa Bálint. Maga azt mondja, bordalnak szánja a "Borivóknak való" énekét. Ez azonban nem igazi bordal, inkább a természet szépségét magasztalja, csak a végén bordal.

"Áldott szép pünkösztnek gyönyörű ideje,
Mindent egészséggel látogató ege,
Hosszu uton járókat könnyebbitő szele!"

Utolsó versszaka:

"Ily jó időt élvén Isten kegyelméből
Dicsérjük szent nevét fejennint jó szívből,
Igyunk, lakjunk egymással vígan, szeretetből."

szazi renaissance-izü élvezet.

Hányszor merül fel a borital Tinódinál más kapcsolatban.

Elussa után hosszú ideig hallgat a bordal, majd a kuruckorban hangzik fel a bor dicsérete, de ezek nem bordalok.

Ányos Pálnál tűnik fel a bordal, de nem mámoros társaságban tétre jött hangulat ez nála.

Verseghynél és Kazinczynál is van nyoma, de ők is inkább ordítanak.

Csokonai a "Csikóbőrös kulaes"-ot félig-meddig német hatás alatt írta. Nála több anakreoni vonás tapasztalható.

Van bordala még a komoly Kölcseynek, Bajzának, Vörösmartynak ezekben még sok a józanság, a reflexív elem és az uralkodó retorikus elem.

Legszerencésében Petőfi találja el a hangot az ő lángelmével és bátorságával. Első nyomtatásban megjelent verse bordal: "A grozó." Ez a kis dal még csak sejteti a későbbi nagy bordalköltőt.

"Gondüző borocska mellett
Vigan élem életem;
Gondüző borocska mellett,
Sors, hatalmad nevetem.

S mit ámultok? ha mondom,
Hogy csak a bor istene,
Akit én imádok, aki
E kebelnek mindene.

És a bor vidám hevében
Fütttyentek rád, zord világ!
Szívemet, ahol annyi kinnak
Skorpiói szaggatták.

Bor tanítja hurjaimra
Csalni nyájas éneket;
Bor tanítja elfeledni,
Csalfa lányok, titeket.

Egykor majd borocska mellől
A halál ha üzni jó:
Még egy kerty - s nevetve dülök
Jégöledbe, temető!"

Ebben még van egy biedermeier elem, azután egy kis Csokonais reminiscencia. A vége azonban már Petőfies.

Petőfi első alkotásaiban sok ilyen bordalt írt még feltűnése

előtt is sok bordal volt. Ezekről írta Tárkányihoz, az egri kispaphoz /: a kispapok kedvesen fogadták a költőt :/, hogy törölték füzetéből az ilyen bordalokat.

45-ben még ír egy párat, 47-ben már nem. Kb. 30 bordala van, igen változatosak hangban, hangulatban, formában és ami fontosabb, tele vannak a Petőfi lelkéből származó élményszorúsággal, közvetlenséggel, néhány szónokias hangu.

Hatott rá Csokonai, akit nagyon szeretett, aki hasonló természetű volt, mint Petőfi. Lángész volt s Petőfi kiérezte belőle. Ha szerepelteti, mindig a borral kapcsolatban omliti: " Egy kálomista pap, s Csokonai." /: Címe: " Csokonai." :/

Nem lehetetlen, hogy Béranger is hatott rá, akit Debrecenben kezdett olvasni. Volt gondja ennek a vándordiáknak és vándorszínészeknek, hogy olvassa az idegen írókat. Béranger is írt bordalokat, nemcsak hazafias dalokat.

Másik, fejlődést mutató bordala a "Felköszöntés." Társaságban vannak, de kitör belőle a keserűség.

" Miljom átok ! Bort a bilikomba,
Részegítő, lánghullámu bort !
Mely keservet és but martalékul
A felejtés örvényébe hord.

Bort öblébe váltig a kehelynek,
Bort olémbé szakadatlanul !
-de nézzen a puszták homokja,
És ha nem tud inni, megtanul.

Kedvben ég e csont velője már is,
És cromben a kék habja forr;
Üdv neked, te mámorok homálya !
Üdv neked, te mámor anyja, bor !

Hah, e kancsó a mesés világnak
Feneketlen hordaja talán ?
Bort belé ! mert nem szívelhetem, ha
Pusztá szájjal ásítóz reám;

Bort belé ! hogy felköszöntsem ajkam -
Eljen a nemeskeblü barát,
Ki midőn a vész harangja zugott,
Szent hűséggel nyujtá jobb karát;

Eljen a világ dicső folyása ...
És az élet ... és a szép világ ...

S az igazság védpalástja; mely az
Üldözöttek menedéket ad;

Éljen a szív biztató vezére,
A varázsdalt pengető remény:
Éljen a menny, a pokol és minden,
Mindon éljen... óh csak vesszek én !"

/: Vörösmarty és Kossuth szerette emlegetni a "velő"-t.:/

Itt ismét az ő szokásos, pompás, ellentétes befejezése van meg. A költeményt 1842-ben írta Pápán, van benne egy kis rhetorikai elem, egy kis Vörösmartysság.

Első igazán Petőfi's bordalai közül a " Disznótorban " c. dala, amely arról nevezetes, hogy ilyen gasztronomikus dolgot von be csodásan a költészet körébe és mégis poétai és művészi marad.

" Nyelvek és fülek ... csend, figyelem !
Szám fontos beszédre emelem.
Halljátok, mit ajkim zengenek;
Egyszersmind az ég is hallja meg.

Hosszan nyuljon, mint e hurkaszál
Életünk rokkáján a fonál,
Valamint e sültre a mi szánk:
Mosolyogjon a sors szája ránk;

S pályánk áldásával öntse le,
Mint e kását a zsír özöne.
S életünk fölé ha a halál
Romboló torát megülni száll:

Egy gömböc legyen a magas ég
Es mi a gömböcben töltelék."

42-ben a fiatal vándordíák disznótorba kerül, így írja meg költeményét. Az elején szinte eposziásan kezdi; van benne tréfa, ellentét, igen ügyes, talpraesett kis bordala.

Ezekután van neki egész sereg bordala. Ugy tünteti fel magát, mintha részeges és korhely volna. Ez álcázás, amit azért tett, mert tetszett, és hogy kritikusat ingerelje. Petőfi csak azért is csinálta /: Horváth János mutat rá :/, pedig nem volt részeges, nem is volt pánzárra, egészsége sem engedte meg. Ilyen dala pl. a " Javulási szándék. " /: Nem pusztán bordal, de a Petőfi " ön "-je van benne.:/

" Mikor tersz már eszedre, te Sándor ?
Tivornya éjjeled és napod:
Az istonért ! Hisz az ördög elvisz,
Ha még soká így folytatod.

Szeretetreméltó barátom.
Nézd meg csak a tükörben magadat;
Hát ember az, akit ott látsz ? Mennykő !
Tükröd kísértetet mutat.

Fiu, légy okosabb valahára,
Szedd rendbe rendetlen életed;
Hidd el, kedves pajtásom, az ember
Korhelység nélkül is élélhet.

Naponként egy meszely borocska,
Én úgy hiszem, ennyi untig elég.
S mi a szerelmet illeti: jobb lesz
Talán szeretők helyett feleség.

De mit beszélek ? Mit beszéltem !
Meszely borocska és feleség ?
Én és feleség, én és meszely bor ?
No, hiszen csupán az kellene még !

Ó, nem, nem ! Engem a rendes élet
Időnek előtte megölne, tudom;
Költő vagyok, költőileg kell
Végigrohannom az életuton !"

Egész screg ilyen költeménye van neki, pl. " Poharamhoz." /: Ezek
tetszettek, de vissza is tetszettek.:/

" Különben én becsüllek, ó pohár !
Csak egy van benned, amit restelek;
Azt restelem csak benned, ó pohár !
Hogy olyan könnyen kihörpintelek.

Ha én neked volnék, ó pohár !
Ki nem fogynék a borból sohasem;
Aztán, ha nékem volnál, ó pohár !
Innál bolóloom véges-végtelen."

Ennek testvérei: a Carmen lugubre."

" Meghalt... ki ? azt mit kérditek !
Hisz a név ugysem teszi meg;
Hazánknak... ó nem ! a világnak
Egy ritka, példás férfია,
Kinak szent fogadása tartá:
Vizet soha nem innia.

Ő most békével alhatik
Sirjában itéletnapig;
Mert ama boldog öntudattal
Dugá fejét a föld alá:
Hogy a vizet ugyan használta
/ Mosdásra /, de meg nem ivá.

Nagyon szüken termett tavaly
A bornemü dicső ital,
És ez lett megölő betüje
A szilárd lelku férfiunak:
Szomjan halt, ahogy pincéjéből
Minden borok kifogytanak.

És engem, nem tagadhatom,
Kinos sejtésnek terhe nyom.
Ha jövendőben következnek
Borban szükölködő napok:
Miként e sirba dőlt nagy férfi,
Még magam is ugy járhatok."

Ilyen a " De már nem tudom, mit csináljak " is.

" De már nem tudom, mit csináljak ?
Meginnám borát az országnak,
S mentől-több az, amit megiszom,
Annál iszonyubban szomjazom.

Mért nem az Isten most csodát ?
Változtatná borrá a Tiszát,
Hadd lehetnék én meg a Duna:
Hogy a Tisza belém omlana !"

Ilyen még a " Meredek a pincegádor... " kezdetü verse.

" Meredek a pincegádor
Nehéz teher ez a mánor:
Hazafelé mendegéltem,
Terhem alatt összedőltem -
Összedőltem.

Elnyultam a föld színére,
Megeredt az orrom vére.
Ha ott téglá nem lett volna;
Orrom vére nem folyt volna -
Nem folyt volna.

Nem járok én a pincébe
 Jó időbe; rossz időbe'...
 De tehetek is én arról,
 Hogy oly igen jó az a bor -
 Jó az a bor !"

Ezek azok a dalok, amelyekben Petőfi tullozza magát.

Jelentékeny haladás már Petőfi bordalköltészetében a "Szomjas ember tünődése." Csokonai "Csikóbőrös kulacs"-a hatott rá, de sikerültebb. Még sikerültebb az "Ivás közben." amelyben merész, mint az "Örültben," de van benne rendszer, mintegy magát már teljesen leivott embernek a beszédét írja le.

44-ből való az "Egri hangok" c. költeménye, amelyben nem tisztán mámort énekel, hanem érzi, milyen nagy dolog történt vele, borozás közben tele hazafias érzésekkel, a hazafias hangot is megüti, de van benne valami régies hang is. Forrása e költeménynek, melyben félpátetikus hang is érzik, az, hogy ez a szegény vándor Petőfi bemegy Egerbe, ahol szívesen fogadják. Közdi a természet leírásával, majd a baráti meleget éneкли. /: Van benne egy kis gondolati diszharmonia és egy kis tulzás.:/ Amint kitekint, meglátja a várat, eszébe jut Dobó István. Anentől kezdve a magyar fájdalom van hangjában, de leönti borral fájdalmát, lelke a jövőbe néz, amikor nem lesz árva a hon.

Hogy milyen változékony és csapongó Petőfi bordalköltésze-
 te, mutatja egy költeménye, a "Mit szól a bölcs?" című. Itt csaknem tiszta filozófia, reflexio 8 versszakon át. Beszél a pénzről és arról, hogy sokszor milyen disztelenül jár a bölcs, egyenesség, őszinteség sokszor zsákmányul esik. Beszél mindennről.

" Hm, bizony csak sok nem úgy halad,
 Amint kénc, itt a nap alatt.
 Szikrát sem törődve szól a bölcs:
 Itt a pohár, hol a bor? Tölts !

Tenger a pénz, melyben elsüllyed
 Sok hajó: elv, jellem, becsület.
 Szikrát sem stb...

Korpafőt diszit selyem kalap
 S az okos fő teng daróc alatt.
 Szikrát sem stb...

Egyenesség, nyílt őszinteség,
 Rókaságnak zsákmányul esék.
 Szikrát sem stb...

Felséghűség járatlan ut,
 Rajta már csak az együgyü fut.
 Szikrát sem stb...

Igazmondás elhajított kő,
Hajító fejére visszajő.
Szikrát sem stb...

Megterem sok prédikáció,
Nem igen hallgatják bármi jó,
Szikrát sem törődve szól a bölcs:
Itt van a pohár, hol a bor? Tölts!"

Tehát ő, aki szertelen tud lenni, ilyenre is ad példát, amikor elkezd merengeni, gondolkozni.

Rövid, igen hangulatos bordala a "Részegség a hazáért" című, ahol a mámorban feloldódva jelentkezik a honszerelem: csak akkor nézhet végig a hazán, amikor részeg, elkeseredése okozza ivását, s ha míg részeg, a hon csakugyan boldog volna, azt mondja: "Fiuk, nem láthatna engem Soha senki józanon."

Sokat énekelték /: Kazinczy Gábor cigánnyal huzatta :/
a "Rég veri már a magyart a teremtő" kezdetű Potófi nótát, amelyben szintén a honszerolemmel és honfifájdalommal találkozunk. Művészi hangu.

"Rég veri már a magyart a teremtő,
Azt sem tudja, milyen lesz a jövőndő?
Lesz-e még ezen a földön jó napja?
Örüljön-e, busuljon-e, nem tudja.

De ha Isten but adott a nemzetnek,
Azt is adott, amivel a but ölje meg.
Hol terem több jó bor és több szép lány,
Mint itt belül Magyarország határán?

Leányt ide, leányt az én ölembe!
Hadd szorítsam két kezemmel szívemre,
Hadd szíjam ki édes lelkét csókommal,
Vessok számot sok keserű bajommal.

Hát az a bor? hej: a borral ide már:
Sirja belém piros könnyét a pohár!
Piros könnye tüzes, mint istennyila,
A kialudt életet is meggyújtja.

Te meg cigány, huzd rá, majd kifizetem;
De úgy huzd, hogy megropedjen a szívem,
Repedjen meg örömében, bujába'...
Így vigad a magyar ember, hiába."

Egész szállóigévé vált sorok vannak benne. /: Sirja belém piros könnyé-

a pohár " nagyon tetszett Tompának.:/ Igazi szép bordal, egyike a leg-
szebb magyar bordaloknak.

Ilyen természetű bordalok után, a magasabb eszméjű borda-
lok kezdenek megszűnni, inkább egy társaság hangulatát, nem a saját má-
morát énekli meg. Ilyen a " Bucusi Kunszentmiklóstól." Nagyon hosszú,
elnyújtotta s így elveszti azt a hatást, amit kívánnánk. Némely költe-
ményében egész mámoros monológot ad, amelyben tulzatosan adja elő a ma-
ga inniakarását: " Poharamhoz," " Meredek a pincegágádor," " Carmen
lugubre " és így tovább. Ezek azért is érdekesek, mert úgy adja elő
ezeket a monológokat, hogy csak a bor képes őt enyhíteni.

Előttünk Petőfi bordalainak fejlődő képe. Ezek voltak, a-
melyek kedveltek voltak a közönség előtt, de ezek miatt szenvedett kriti-
kusaitól. Ő csak beleképzelte magát a borivó ember testi lelki állapo-
tába, pl. a " Szomjas ember tünődése," " Az én torkom álló malom,"
amelyben /: 44-ben :/ így ír:

" Az én feleségem torka
Valóságos pergő rokka."

Hol volt még akkor a házaselettől ! - Lassan ezek a bordalok is elma-
radnak Petőfitől, tisztul a lantja és a nagy eszmékhez szegődik.

Petőfi műdalai.

=====

Ezek az ő személyi, egyéni dalai, melyekben magát énekli.
Ezek a nép- és bordalokkal mutatnak rokonságot, ezekből omelkednek ki,
de önálló jelleggel bírnak, itt nem egyetemes hangon beszél, hanem a
maga érzéseiről énekel.

Már bor- és népdalai közt vannak olyanok, melyekben magá-
ról beszél, de mégis inkább általános természetűek, pl. a " Szerelmes
vagyok én" egészen népdalszerű, de élesebb benne az egyéni élmény, úgy
hogy lehet a műdalok közé sorozni mindkét " Szerelmes vagyok én " kezde-
tű dalát. Ilyenek: " Rózsabokor a domboldalon," vagy " Száll a fel-
hő," vagy " Az erdőnek madara van," vagy " Rövidre fogtam a kantár-
szárat."

Honnan van a rokonság Petőfi egyéni és népdalaiban ?

Onnan van, hogy amint ezeket a népdal-
elemeket kezdi egyéni elemekkel vegyíteni, ugyanakkor a népi elemeket igyckszik megtartani
egyéni költészetében is. Egyszerűség, közvetlenség, természetesség ne-
ki is tulajdonságai, mint a népnek.

44-től kezdve ír már ilyeneket erős népdal színezettel,
de amint a népdalok kezdenek tünedezni költészetéből, lassanként ezek
a népdali hatások kezdenek tünedezni műdalaiából is.

Hangulatok szerint vannak a műdalok között 1./ olyanok, melyekben mozgalmas ifjúsága eseményeit énekli meg; ezekben az érzelmes és humoros hang van, nyomorában és szenvedésiben nem sir, hanem könnyes mosollyal nézi az életet, pl. "Diák pályán," "Katona vagyok én," "Szobámban," "Egy telem Debrecenben," "Bucusu a színészettől"

Lassanként egész subjektív képet rajzol, szinte ironikus "Katonaélet," "Vándorlegény," Mindezekben egyre biztosabb, művészebb, mert emlékei színesek és gazdagok, mind igaz, amit megénekel. Ilyen pl. "Nézok, nézek kifelé az ablakon," "Katona vagyok," "Egy telem Debrecenben,"

" Hej, Debrecen,
Ha rád emlékezem ! ...
Sokat szenvedtem én tebenned,
És mind a mellett
Oly jól esik nekem,
Ha rád emlékezem.

Pápista nem vagyok,
És mégis voltak bőjtjeim, pedig nagyok.
Jó, hogy az embernek csont foga van,
Ezt bölcsen rendelék az istenek,
Mert hogyha vas lett volna fogam,
A rozsdá ette volna meg.

Aztán a télenk kellő közepében
Kifogyva szépen
A fűtőszalmám,
S hideg szobában alvám,
Ha fölvevém kopott gubám,
Elmondhatám,
Mint a cigány, ki hálóból néze ki:
" Juj de hideg van odaki !"

S az volt derék,
Ha versclék !
Ujjam megdermedt a hidegben,
És ekkor mire vetemedtem ?
Hát mit tehettem egyebet ?
Égő pipám
Szoritgatám,
Mig a fagy végre engedett.

Ez inségben csak az vigasztala,
Hogy ennél már nagyobb inségem is vala."

Zilahy Karoly édesanyja beszélte el, hogy Petőfi /: Batthy-
ány utca :/ azt mondta, mikor fia születésekor gratuláltak a "kis köl-
tő"-nek, "Debrecenben nem születnek költők."

Ilyen humor iróniával koverve a "Nézek, nézek kifelé"
kezdetű költeménye:

"Nézek, nézek kifelé az ablakon,
Ott merengnek szemeim a silbakon,
Jár a faköpönyeg mellett föl s alá
Méltósággal, mint valami kiskirály.

Sétifikáltam így én is valaha,
Mert hogy voltam, voltam én is katona,
Fekete-sárgára festett fák előtt
Villogtattam a hatalmas gyiklesőt.

Izzadtam a dicső berjubór alatt,
Bájos bakancs ékesíté lábamat,
Szájam szörnyü halberdókat kiabált
És söpörtem a kaszárnya udvarát.

Hősi pálya, hősi pálya, gyöngy élet,
Szégyen rám, hogy számot veték te véled,
Hogy letettem cserkoszorud fejemről,
Elhajíték puskát, seprőt kezemből.

Hej, de meg is vert az Isten engemet,
Hogy elhagytam a vitézi életet,
Poéta lett belőlem csak poéta...
Ott talán már kíplár volnék azóta."

2./ Ezekkel a humoros jellegű verseivel egyidősek, itt-tt
korábbiak vagy későbbiek azok, amelyek erősebb érzellemmel válnak ki,
szinte szentimentálisak. Érzik itt a fiatal szív és a Bajza-féle hang.
Idetartozik a "Hazámban" és a meghatóan szép "Távolból", amely
népdalnak indult volna. Itt már egészen kibontakszik nemes egyénisége.
Elébe tűnik a vándornak anyja képe, a bizonytalan jövő és elérzékenykedik
ezeken, megható fordulattal fejezi be, ünnepélyes heinei fordulattal.

Ebben az érzelmes nemből írta egyik legszebb dalát, a "Szülőföld-
demen" címűt, amely tiszta hangulat, szinte álomba ringató költemény.
/: A szabadszállási képviselőválasztás után hazamenet eszébe jut gyer-
mekkora.:/ Milliók szívében visszhangot kelt ez a magyar lira egyik
leggyönyörűbb terméke.

Idetartozik a népies jellegű "Rég elhúzták az esteli ha-
rangot," melynek genre-képei meglepnek bennünket.

3./ Ezekben is közeledik műdalainak ahhoz a csoportjához,
amelyben genre-dalai bontakoznak ki. Ezekben családi képek jelentkeznek,

1. "Anyám tyukja," idetartozik az "Egy estém otthon." Potófi azamegy, végtelen boldogság sugározza be életét: atyja látja híros öltő-fiát:

" Borozgatánk apámmal;
Ivott a jó öreg,
S kedvemért ez egyszer -
Az Isten áldja meg !
Soká nem voltam otthon,
Oly rég nem láta már,
Ugy megvénült azóta -
Hja, az idő lejár.

Beszéltünk erről, arról,
Amint nyelvünkre jött;
Még a színészetről is
Sok más egyéb között.

Szemében "mesterségom"
Most is nagy száka még;
Előítéletét az
Évek nem szüntették.

"No csak hitvány egy élet
Az a komédia!"
Fülemnek ily dicsérést
Kellett hallania.

"Tudom, sokat koplaltál.
Mutatja is színed.
Szeretném látni egyszer,
Mint hánysz bukfoncoket."

En miértő beszédét
Mosolyogva hallgatám;
De ő makacs fej, föl nem
Világosíthatám.

Továbbá elszavaltam
Egy bordalom neki;
S nagyon - nagy örültem,
Hogy megnevetteti.

De ő nem tartja nagyra,
Hogy költő-fia van;
Előtte minden ilyes
Dolog haszontalan.

De nem is lehet csodálni !
Csak husvágáshoz ért;

Nem sok hajszála hullt ki
A tudományokért.

Utóbb, midőn a bornak
Edénye kiürült,
En irogatni kezdtem,
Ő meg nyugodni dült.

De ekkor száz kérdéssel
Állott elő anyám;
Felolnom kelle - hát az
Írást abban hagyám.

És vége-hossza nem lett
Kérdezgetésinek;
De nekem e kérdések
Olyan jól estenek:

Mert mindenik tükör volt,
Ahonnan láthatám:
Hogy a földön nekem van
Legszeretőbb anyám !"

Nyiltan megmondja, hogy apja hentes, nincs tudománya, de nem sértően mondja, a végén gyengéden ír édesanyjáról. - Ilyen költeménye még: A jó öreg kocsmáros." tele képpel.

4./ Amint népdalai közt voltak olyanok, amelyek futó hangulatot adtak, előjönnek ilyenek egyéni dalai közt is, pl. a 45-ből való "Dal." röpke kis dal. Van egy-két olyan, igazán mély érzésből fakadt és mesterien tud éreztetni egy-egy hangulatot. Ilyen a "Füstbe ment terv." Itt jelenik meg egy másik sajátos vonása, hogy a végső érzelmi akkordnál, meglepő váratlan fordulattal végzi.

Vannak olyan egyéni költeményei, amelyekben ezt az ellentétes fordulatot műfajilag üzi. Itt Heine volt rá hatással, átvette tőle, de tovább fejlesztette: formát, műfajt csinált belőle.

Milyen ez ? A költemény eleje és vége hangulatilag ellentétet mutat. Kezdi pl. érzelmesen, a végén tréfába, vagy gunyba csap át, vagy kigunyolja a vers első felében megkezdett hangot. Itt van pl. a "Hozzá" című dala.

" Szent borzalommal nyujtom im feléd
Nem földi kéjtől reszkető kezem,
S anyém vagy-e ? valóban az anyém ?
Nem álmodom-e ? félve kérdezem.

Ó nem, nem álom ! Hallom hangjaid,
Az andalító, édes hangokat,

És arczaidnak látom liljomát,
És itt pihensz, hol hév szívem dagad.

Mennyit nem küzde a balsors velem,
Mig valahára mégis engedett,
Mig a dicső percet megérhetém,
Hogy sajátomnak mondlak tégedet.

Sajátom vagy ! s e boldogságomat
Kinck, vajjon kinck köszönhetem ?
Isten megáldja kedves verseim !
Ők, ők szereztek meg téged nekem.

Engedd, hogy még egyszer nézzek rád,
S szorítsanak szívemhez e kezek !
És most... és most... jer a zsebembe pénz,
S menjünk, először is csizmát veszek."

Ilyen vers pl. " Ismét könyv," " Esik, esik, esik," " Mi kék ? az ég
" Imádságom " " Első szerelemem," " Holdvilágos éj, " " Magány,"
" Ez már aztán az élet," és így tovább.

Meg kell említeni, hogy Petőfinél ezek a hangulat-féle
fordulatok sokkal nemesebbek, más színűek, mint Heinénél, akiben volt
valami cinikusság. Petőfi tréfás, elmés, ötletes, soha nem fordítja
gunnyá a nemes eszményeket. Lehetnek tréfások, de ez gyakran a művé-
szet rovására megy, a közvetlenségből néha veszít a reflexió miatt is

A "F E L H Ő K "

=====

Elérkeztünk Petőfi egyik legjellegzetesebb ciklusához a
" Felhők"-hez. /: Előbb két ciklusa jelent meg: " Cipruslombok" és a
" Szerelem gyöngyei." Harmadikul adta ki önállóan a " Felhők"-et.:/
Ez a ciklus kb. 60 apró önálló kis költeményből áll, 45 őszén, 45 és
46 telén támadtak ezek a kis költemények. Ezek egymástól független sa-
játos szeszélyes versidomú, gnómaszerű, gondolati költemények, a
gondolati költészet körébe tartoznak. De nem a gondolatok a meglepők
hanem az ötletek. Petőfi kedélyében az a hangulat, amely ezeken végig
vonul, részben örökletes: magával hozta, az élet is kifejlesztette, u
hogy pesszimizmusának volt komoly alapja, de sokszor erőszakol egy go-
dolatot, álcázza magát.

De amellett, hogy benné volt pesszemizmusra való hajlam
egy sereg rokon vánással telített irodalmi műfajjal állott szemben. A
pesszimizmus a XIX. században divatos irány /: Byromizmus, szentiment-
lizmus.:/

Nem filozófia ez, vagy világnézet, e Petőfinek, csak hosszabb ideig tartó elkeseredés és sok szeszéllyel kevert hangulat. /: Akkor őszinte, ha kiemelkedik ebből a mizantropiából. / Rendkívül érdekes ezeknek már a genezise, amely összefügg a fiatal költő fejlődésével. Petőfi hangulatában fejlődésnek volt kitéve.

1./ Fellépése idején megindult mint dalköltő, bizonyos személytelen lírikus. Amikor ezt megelégette, valami újat kezd, személyes élményekkel vegyített, vagy telített érzéseket kezd énekelni. Jelenkezik a szerelmi vágy, vágyik, hogy szeressék. Ez is nagy dolog. /: Shakespeare magyarázóik fejtegetik, hogy Romeo olyan volt, mint a fejlődő virág. / Vágyik a szerelem után.

2./ Másik ilyen nagy rögeszméje: önérzetének és tehetségének fejlődése után rohamosan bontakozik ki a lángelme. Érzik már a "Cipruslombok"-on is magányérzése, bizonyos visszahatás jelentkezik lelkében, van benne bizonyos affektáltság. A Csapó Etelka halála után a Felvidéken jár, ami jót tesz neki, kiragadja kedélyvilágából, de nem teljesen, egy időre kezdenek feltűnedezni a "Felhők" előfutárai: ő értékesebb, mint látjuk, ő felebbez az időhöz, lemond mindenről /: Faku sötét látomásai vannak /: "Az utolsó ember."/

Azután jön újabb nagy szerelmi fellobbanása. /: Ilyen romeói állapotban fellobban Mednyánszky Berta iránt is. /: Maga mondja, hogy utolsó próbaként, ha sikerül, megtalálja szerelmét: Mintegy válaszuton a meghasonlás válaszutján jár. Csalódásai a "Felhők" felé sodorják /: Vahot Imre eljárása is bántotta, hisz kenyeréről is volt szó /, továbbá kritikusaik bírálta, néhány vélt barátjának hűtlensége, szüleinek a nehéz helyzete, szindarabjával való mostoha elbánás hajtja ebbe a hangulatba, amely most már kezd neki állandó lelki állapotává lenni.

Igy születik meg az "Órült", amely első hatalmas megnyilatkozása elborult kedélyének, melynek szak szípkázásai a "Felhők." /: Várad A. mondja, hogy Petőfi egy napon feldúltan jött haza, leült és megírta a költeményt /: Rendkívüli alkotás a lírában, amely telis-tele van végtelen keserű gondolattal. Ez nyitja meg a "Felhők" ciklusát. A rosszkedvnek és a méla bunak a kihangzásai a "Felhők."

Voltak bizonyos irodalmi mintái is, melyek mutatták, hogy lehet ilyet írni. /: Vörösmartynak is volt ilyen bus páthosza, Kölcsy-nek is. /: Petőfinél most fellép egy erősebb költői nagyság után való vágy; a barátokban való csalódás, az emberiség hitvány volta kezdte ezt a fiatal lelket foglalkoztatni. Amint fellépése idején volt példája, most még inkább talál a francia és angol költőknél.

Vörösmarty: "Gondolatok a könyvtárban" című költeményében van hasonló elem, továbbá Kölcsy: "Vanitatum vanitas"-ában. Hatással volt rá Hötös: "Karthausi"-ja is, de nagyon hatottak rá a Shakespeare, Byron, Shelley.

Shakespeare drámai hőseinek beszédéből sokat vehetett ez a túlfeszített idegű ifju. Hány alakjában, hány párbeszéde önti ezeket a nagy reflexiókat, különösen a szerelmi vágynál Romeo, a tépelődésnél Lear király. Az őrzöngésbe csapott lélek beszűrődik Petőfi költészetébe, lírai töprengésében, hangulatában nagy hatása volt rá Shakespeare-nek.

Csaknem olyan jól ismerte, ha nem is olvasta annyira Byront, a maga szertelen pesszimizmusával, még jobban színezi a Shakespeare hatását az emberi utálatban, a szerelem baszfémiájában.

Hatott rá Shelley is, aki ha nem is pesszimista, szintén szemlélődő költő. Tőle inkább a műfaji ihletett kapta, a formát. Költemény-köteteit nagyon szerette Petőfi, Szalkszentmártonba magával vitte "Shelley"-t, úgy írta a "Felhők"-et.

A Felhők gondolat szerint feloszlanak:

1./ olyan költeményekre, melyek általános reflexiókról az élet értéktelenségéről, a mulandóságról szólnak,

2./ melyek az egyetemes, általános emberi sorsot állítják elénk: öröm nincs, csak nagyon kicsi, mint a tengerben a gyöngyszem, az érdem visszasan van elosztva, hányszor jár a bölcs számaron, a szamár pedig loháton, az ember szíve kő, stb...

A romantikus Heine-féle ellentét most nemcsak formailag, hanem gondolatilag is jelentkezik. Csak akkor enged fel, ha líraiságban csap át. Ilyen a "Szeretném itt hagyni a fényes világot" című költeménye. Ez hatalmas szemlélet.

" Szeretném itt hagyni a fényes világot,
Amelyen oly sok sötét foltot látok,
Szeretnék rengetegbe menni,
Ahol nem lenne senki, senki !
Ott hallgatnám a lombok suttogását,
Ott hallgatnám a patakokmzugását
És a madárnak énekét,
S nézném a felhők vándorseregét,
Nézném a nap jöttét s lementét...
Mig végre magam is lemennék."

Sokszor azonban erőltetettek képei és hasonlatai, néha nagy várakoztatást kelt, de nem igen mond valamit, pl. "Itt állok a rónaközepén."

" Itt állok a rónaközepén,
Mint a szobor, merően.
A pusztát siri csönd fedé el,
Mint elfödik a halottat szemfödéllel.

Nagy messze tőlem egy ember kaszál;
Mostan megáll,
S köszörüli a kaszát...
Rengése hozzám nem hallatszik át,
Csak azt látom: mint mozg a kéz.
És most ide néz,
Engem bámul, de én szemem sem mozdítom.
Mit gondolhat, hogy én miről gondolkodom ?"

Ha értékelni akarjuk egészében, azt mondhatjuk, nem tartoznak lírájának java termésébe. Egyik elemzője: Meltzel Hugó /: aki Lipcsében együtt tanult Nitzschével /: filozófus töredékeknek tartja, Ferenczi is értékeli, Barabás is.

Vannak köztük értékes darabok is, de egészében véve vannak benne affektált, magára erőszakolt érzések; de ahol igazán átérzi, ott értékeset alkot, ahol látjuk, hogy szubjektív.

Néha kétségkívül nagy problémákat vet fel, a lét és nemlét tagadásához is elmegy, de mégsem áll, hogy ő elmegy a végző kétségbeesésig, van egy reménysugara. Gyulai sok nyersséget talált bennük. Van bennük sok ellentét, tele tulzással, nem lett volna oka a költőnek ilyen hangra. Néha dagályos. Nincs arányban a túlfűtött kifejezés a benne lévő érzéssel. Ha van is benne valami olyan elem, amely eleme világnézete nek, nincs bölcséletileg megalapozva.

De így is rendkívüli alkotás. A költő fejlődésének megismerésénél fontosak a " Felhők ", mindenütt érezzük, hogy a lángésznek az alkotásai /: amint Arany mondja Széchenyiről, ha vannak hibái is, de azok a lángész hibái :/. Sok eredeti gondolat van ezekben, ha nem is filozófus a költő, de érzik, hogy a 20-22 éves fiatalember fiatal kora ellenére is a legnagyobb elmék egyike.

Ilyen gondolatok csak lángészből jöhetnek.

Vége az I. félévnek.
=====

